

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტი

ევროპეისტიკის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებებით

ქრისტინე ცინცაბაძე

**ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა კონცეპტუალური ველი და მათი თარგმნის
ლინგვოკულტურული ასპექტები**

სპეციალობა– ლინგვისტიკა

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

ბათუმი-2022

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობისა და ევროპეისტიკის დეპარტამენტებში

სამეცნიერო ხელმძღვანელები:

ქეთევან სვანიძე,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის დოქტორი ასოცირებული პროფესორი;

ლილე თანდილავა,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი;

შემფასებლები:

ნანა ცეცხლაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი;

ლიანა ჭყონია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი;

ჰარუნ ჩიმქე

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2020 წლის 28 დეკემბერს, 17⁰⁰ სთ-ზე. 37-ე აუდიტორიაში, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილი სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის/რუსთაველის ქ. 35/32, პირველი კორპუსი

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებგვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

მ. კიკვაძე

შესავალი

ენისა და ადამიანის ურთიერთკავშირი არაერთი მეცნიერების და მათ შორის ლინგვოკულტუროლოგიის აქტუალური თემაა. ვინაიდან ადამიანი არის ენის აქტიური მატარებელი, ის აცოცხლებს და ავითარებს მას.

კულტურათმორისი კომუნიკაცია მოიცავს ენის ძირფესვიანად შესწავლას, რაც გულისხმობს ამ ენის მატარებელი ეთნოსის კულტურისა და ადათ-წესების ფლობას.

ენის კულტუროლოგიური თავისებურებები მკაფიოდ ვლინდება მის კულტურულ ძეგლებში, ლიტერატურაში, ხელოვნებასა და სამოსშიც კი. ეროვნული მენტალიტეტის დანახვა სხვადასხვა დარგში არის შესაძლებელი. რაც შეეხება ჩვენს კვლევას, მასში შევეცადეთ გამოგვევლინა თურქულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში ერის ეროვნულ-კულტუროლოგიური თავისებურებები და მათი კონოტაციური ველის ანალიზის საფუძველზე ქართული და თურქული კულტურათმორისი სხვაობის გამოვლენა და ამ სხვაობით გამოწვეული მთარგმნელობითი სირთულეები და მათი გაანალიზება.

ფრაზეოლოგია მუდმივად იქცევდა მკვლევართა ყურადღებას. მიუხედავად იმისა, რომ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს ძალიან ბევრი კვლევა მიემდგნა და ეს პროცესი პერმანენტულად მიმდინარეობს, იგი ამოუწურავი თემაა და მეტად საინტერესოა მათი კვლევისას სხვადასხვა ასპექტის თუ ნიუანსის გამოვლენა და გაანალიზება.

ქართული და თურქული ენების ისტორიის, სტრუქტურისა და სემანტიკის საკითხებს მრავალი კვლევა მიემდგნა, თუმცა იმდენად მდიდარია მათი ფრაზეოლოგიური ფონდი, რომ ის ამოუწურავია და პრაქტიკულად შეუსწავლელია ლინგვოკულტუროლოგიური თვალსაზრისით. თავად ლინგვოკულტუროლოგია, როგორც მეცნიერული დისციპლინა, ჩამოყალიბების სტადიაშია. ლინგვოკულტუროლოგიის ძირითადი მიზანი ენისა და კულტურის, ენისა და ეთნოსის, ენისა და ხალხის მენტალიტეტის ურთიერთმიმართების საკითხთა შესწავლაა. ლინგვოკულტუროლოგიური კურსით კვლევა საშუალებას იძლევა, უფრო ღრმად ჩასწვდეს მეცნიერება ენის სემანტიკურ შრეებს, აღმოაჩინოს მასში შენახული კულტურა, ერის ცნობიერების ამსახველი კულტურული ელემენტები. შესაბამისად, ძალიან

საინტერესოა ენობრივ ერთეულთა ეროვნულ-კულტუროლოგიური თავისებურებების კვლევა. ამ მიმართულებით ერთ-ერთ საინტერესო და ამოუწურავ საკვლევ პრობლემას სწორედ ფრაზეოლოგიზმები წარმოადგენს, რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სამყაროს ენობრივი სურათის აღწერასა და შესწავლაში. ეს გულისხმობს მოცემული კულტურის კოდის კვლევას და ქართული და თურქული ფრაზეოლოგიზმების შეპირისპირებით კვლევას ლინგვოკულტუროლოგიური თვალსაზრისით, ამასთან, მთარგმნელობითი სირთულეების გამომწვევი კულტურული ასპექტების გამოვლენა-გაანალიზებას.

ფრაზეოლოგიზმების კვლევას ართულებს მათში წარმოდგენილი ინფორმაციის დაზუსტება, მნიშვნელობის დადგენა, მათი გამოყენების არეალის განსაზღვრა. საჭიროა მათში ჩადებული, ერთგვარად კოდირებული ეთნოკულტურული ინფორმაციის საგულდაგულო კვლევა. სწორედ ზემოთ აღნიშნული ფაქტორები განაპირობებენ საკვლევითი თემის აქტუალურობას.

როგორც აღვნიშნეთ, ფრაზეოლოგიური ერთეულები კვლევის თვალსაზრისით მეტად საინტერესო და ამოუწურავია. აღნიშნულ ენობრივ ერთეულთა მიმართ შეუნიღებელი ინტერესისა და შესაბამისი კვლევების სიმრავლის მიუხედავად, წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს მისი კიდევ ერთი ასპექტის შესწავლასა და წარმოჩინებას. კერძოდ, თურქულ ენაში არსებული სომატური ფრაზეოლოგიზმების კონცეპტუალური ველის აღწერას და მათი, როგორც ლინგვოკულტუროლოგიური, ასევე მთარგმნელობითი ბუნების გამოვლენასა და ანალიზს; ფრაზეოლოგიზმთა თარგმნის არა მხოლოდ ლინგვისტური, არამედ კულტუროლოგიური ასპექტებისა და თავისებურებების გაშუქებასაც.

აღნიშნული მიზნის მისაღწევად დავისახეთ შემდეგი კონკრეტული ამოცანები:

- ✓ ფრაზეოლოგიზმების დეფინიცია და მისი იდიომისაგან განმასხვავებელი ნიშნების გამოვლენა;
- ✓ სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი ლექსიკის შემცველი თურქული ფრაზეოლოგიზმების გამოწვლილვითი ანალიზი;

- ✓ თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების შეპირისპირება ქართულ ფრაზეოლოგიზმებთან და მათს მთარგმნელობითს ეკვივალენტებთან;
- ✓ თურქულ სომატურ ფრაზეოლოგიზმთა კონცეპტუალური ველის განსაზღვრა (შედგენა) და მათი ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი;
- ✓ ქართულ ენაზე თურქული ფრაზეოლოგიური ერთეულების თარგმნისას წარმოქმნილი შესაძლო პრობლემების აღმოფხვრა.

ნაშრომის მეთოდოლოგიური საფუძველი განპირობებულია დასახული მიზნებითა და ამოცანებით, ნაშრომში გამოყენებულია აღწერის, ლინგვისტური დაკვირვების და შეპირისპირებითი ანალიზის მეთოდები.

ნაშრომის თეორიული ღირებულება განისაზღვრება, იმით, რომ შეიცავს ლინგვისტიკის, თარგმანმცოდნეობის, კულტუროლოგიის და ლინგვოკულტუროლოგიისათვის საჭირო ანალიზსა და დასკვნებს.

ნაშრომის პრაქტიკული დანიშნულება ისაა, რომ მასში ჩამოყალიბებულია საქართველოსა და თურქეთს შორის კულტურათშორისი კომუნიკაციის გაუმჯობესებისა და ურთიერთობის გამყარებისათვის, როგორც განათლების ასევე სხვა სფეროში. ფრაზეოლოგიზმების თარგმანი, მათი მაქსიმალურად ზუსტი, ოპტიმალური მთარგმნელობითი ეკვივალენტების შერჩევა, და, შესაძლოა, განახლებული თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონის შედგენა, რომელიც ამავდროულად, სიტუაციურიც იქნება (თუ ისიც იქნება სალექსიკონო სტატიაში აღწერილი), ნამდვილად შეუწყობს ხელს უკეთეს კომუნიკაციას ამ ორ ქვეყანას შორის.

ნაშრომის სტრუქტურა და მოცულობა: წინამდებარე ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა განპირობებულია დასახული მიზნებითა და ამოცანებით. ნაშრომი შედგება შესავლის, სამი ძირითადი თავის, ცხრა ქვეთავის, დასკვნისა და გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისაგან.

შესავალში დასაბუთებულია ენის კულტურული თვისებურებები, საკვლევი თემის არჩევის რაობა, ასევე ხაზგასმულია საკვლევი თემის აქტუალურობა, სიახლე, მიზნები და ამოცანები.

პირველ თავში მოყვანილი და გაანალიზებულია როგორც თავად თურქ, ისე სხვა უცხოელ და ქართველ მეცნიერთა მოსაზრებები ფრაზეოლოგიზმის, როგორც ლინგვისტური და კულტურული მოვლენის, მიმართ; ასევე გაანალიზებულია ქართველ და თურქ ენათმეცნიერთა მოსაზრებები ფრაზეოლოგიზმების მიმართ. ფრაზეოლოგია წარმოჩენილია, როგორც ცალკე ლინგვისტური დისციპლინა, წარმოდგენილია მისი ჩამოყალიბების შესახებ თეორიები, ასევე შეჯამებულია ენათმეცნიერთა მოსაზრებები ტერმინ ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომის გამიჯვნასთან დაკავშირებით.

ვინაიდან ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარებით ვრცელ რიგებს სომატური ფრაზეოლოგიზმები იკავებს, ჩვენი ნაშრომის **მეორე თავში** გაანალიზებულია კონცეპტის არსი, მოყვანილია ომერ აქსოის (Aksoy, Ö.A., Deyimler Sözlüğü 2.), ე. მამულიას (თურქულ-ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონი), LAFSÖZLÜK (ვებსაიტი) ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონებში აღწერილი თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების სრული ნუსხა და მათი შედგენილი და შეპირისპირებით (თურქულ-ქართული) ასპექტში გაანალიზებულია მათი კონცეპტუალური ველი. ამავე თავში შეპირისპირებულია რიგი თურქული და ქართული ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც სამ ნაწილადაა დაყოფილი: იდენტური, შესატყვისი და „უთარგმნელი ფრაზეოლოგიზმები“.

თურქული და ქართული ფრაზეოლოგიური ლექსიკონების შეპირისპირებამ მეტად საინტერესო შედეგი მოგვცა: სომატურ ფრაზეოლოგიზმებში გამოიკვეთა მსგავსება, იდენტურობა ისეთი ერთეულებისა, რომლებიც დღესაც გამოიყენება, როგორც თურქულ ასევე ქართულ ენებში. რაც შეეხება „უთარგმნელ“ ფრაზეოლოგიზმებს, მასში შემავალი სიტყვები კონკრეტული ეთნოსისათვის დამახასიათებელი რელიგიური და ეროვნული ტერმინებია.

ნაშრომის **მესამე თავი** ეთმობა ეროვნულ-კულტურული ფრაზეოლოგიზმების, ფრაზეოლოგიზმები თარგმნის სირთულეების გამომწვევ კულტუროლოგიურ ასპექტებს,

რომლებსაც ერის ცნობიერების თავისებურებების არსებობით ვხსნით. ამ ორ ენას შორის არსებული განსხვავების ერთ-ერთი მიზეზიც სწორედ ეს არის. მოცემულ თავში მოყვანილია თარგმნის დროს წარმოქმნილი პრობლემების გაიოლების გზები, რათა ეს რთული პროცესი უფრო ადვილად შესასრულებელი, შესრულებული თარგმანი კი მაქსიმალურად გასაგები და შესაბამისად, ეკვივალენტური გახდეს.

დასკვნით ნაწილში მოცემულია კვლევის თეორიული და პრაქტიკული შედეგების შეჯამება და განზოგადება.

ნაშრომს თან ერთვის გამოყენებული **ლიტერატურის ნუსხა**, რომელიც მოიცავს ოთხმოცდაერთი დასახელების სამეცნიერო ნაშრომს.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

ნაშრომის პირველი თავი, „ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომის ლინგვისტური არსი და მათი კულტურული ბუნება,“ აერთიანებს სამ ქვეთავს: რომელთაგან პირველი „ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომის ცნებები ენათმეცნიერების თეორიაში“ მიემდვნა საერთაშორისო ენათმეცნიერთა მოსაზრებების ჩამოყალიბებას, მეორეში, „ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომის ცნებები ქართულ ენათმეცნიერებაში“ მოცემულია ქართველ ენათმეცნიერთა მოსაზრებები, მესამე კი „ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომის ცნებები თურქულ ენათმეცნიერებაში“ მიემდვნა ფრაზეოლოგიურ ერთეულებთან დაკავშირებით კონკრეტულად თურქ ენათმეცნიერთა მოსაზრებების ანალიზს.

მოცემულ თავში მოგვყავს და ვაანალიზებთ როგორც ქართველ, ისე თურქ და სხვა უცხოელ მეცნიერთა და მკვლევართა მოსაზრებებს ფრაზეოლოგიზმის ლინგვისტური არსისა და მისი კულტურული ასპექტების შესახებ.

„ტერმინ „ფრაზეოლოგიის“ დამკვიდრება უკავშირდება ფრანგი მეცნიერის – შარლ ბალის სახელს. თ. კალაძე თავის ნაშრომში „ინგლისური ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების თავისებურებანი საბაზო საფეხურზე“ გადმოგვცემს შარლ ბალის მოსაზრებას ფრაზეოლოგიზმების შესახებ. მეცნიერი აღნიშნავდა, რომ სხვადასხვა ენაში, გარდა სიტყვათა საკმაოდ ვრცელი მარაგისა, არსებობს ე. წ. მყარი შესიტყვებები, რომლებიც განსაკუთრებული მხატვრულობითა და ექსპრესიულობით გამოირჩევა.

ამასთანავე, იგი მიიჩნევდა, რომ „ფრაზეოლოგია არის ენათმეცნიერების ის დარგი, რომელიც შეისწავლის მყარ შესიტყვებებს, მათ წარმოშობა-განვითარებასა და ფუნქციონირებას ენის სისტემაში“ (კალაძე, 2017).

წიგნი ფრაზეოლოგიის, როგორც ლინგვისტური დისციპლინის, შესახებ მოგვიანებით გამოსცა ნ. მ. შანსკიმ (Шанский, 1961). მას შემდეგ სხვა არაერთმა მეცნიერმა მიუძღვნა ნაშრომი ფრაზეოლოგიას. ყველა მათგანი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ფრაზეოლოგია დამოუკიდებელ ლინგვისტურ დისციპლინას წარმოადგენდა. ამ მხრივ, საგულისხმოა ბ.ა.

ლარინის შემოქმედებაც (Ларин, 1956). ბ.ა. ლარინიც იმ ზემოთხსენებულ მეცნიერთა რიცხვს მიეკუთვნებოდა, რომლებიც ფრაზეოლოგიას ლინგვისტურ დისციპლინად მიიჩნევდნენ. ნამდვილ ლინგვისტურ დისციპლინებად მოიაზრებდნენ ფონეტიკას, მორფოლოგიას, სინტაქსს, სემანტიკას. ფრაზეოლოგიის დამოუკიდებელ ლინგვისტურ დისციპლინად აღიარებას ეწინააღმდეგება ენათმეცნიერი ი.ე. ანიჩკოვი (Аничков, 1926) და ა.ი. სმირნიცკი (Смирницкий, 1954). მეცნიერი ირწმუნება, რომ ფრაზეოლოგიზმები, ისევე როგორც ანდაზები, არაფრით განსხვავდება არამარტო ფრაზებისაგან, არამედ ე.წ. თავისუფალი სიტყვათშეერთებისაგან სტრუქტურის თვალსაზრისით“ (ვიმოწმებ კალაძის მიხედვით, კალაძე, 2017).

„ლინგვისტურ ლიტერატურაში ფრაზეოლოგიის თვალსაჩინო გამოჩენა წინაპირობა გახდა მისი აქტუალიზაციისა მეთოდურ ლიტერატურაშიც. გამოითქვა მოსაზრებები, რომ ენის შემსწავლელთათვის უმთავრესი მიზანი უნდა ყოფილიყო ფრაზეოლოგიური ერთეულების დიდი დოზით დაზეპირება (Wray, 2000), მაგრამ სერიოზულ გამოწვევად რჩებოდა მეხსიერებაში შენახული ლექსიკური მარაგის ეფექტური და გონივრული გამოყენება პრაქტიკაში. მოსწავლეთა ენის ცოდნის სხვადასხვა დონის, მრავალფეროვანი კულტურული ფონის, სწავლის განსხვავებული უნარებისა და ინტერესების გათვალისწინებით საკამათო გახდა ფრაზეოლოგიური ერთეულების სწავლების დოზირების საკითხი. აქტუალურია შეკითხვა: რამდენად შეესაბამება ფრაზეოლოგიური ერთეულები, რომლებსაც ვასწავლით, ენის შემსწავლელთა საჭიროებებს? (Granger, 1998)“ (ვიმოწმებ კალაძის მიხედვით, კალაძე, 2017).

როგორც აღვნიშნეთ, ფრაზეოლოგიზმები ენისათვის ერთ-ერთ ძირითად და მუდმივ საკვლევ საკითხებს შორის იკავებს მოწინავე ადგილს. მიუხედავად აზრთა სხვადასხვაობისა, ენათმეცნიერებათა უმრავლესობა თანხმდება იმ მოსაზრებაზე, რომ ფრაზეოლოგიზმი ლინგვისტური თვალსაზრისით და კულტურულიოლოგიური მახასიათებლებით სავსებით აკმაყოფილებს დამოუკიდებელი ლინგვისტური დისციპლინის რიგებში გამოყოფისთვის აუცილებელ სტანდარტებს.

მკვლევრების განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს ასევე თავად ტერმინიც, იმდენად რამდენადაც სწორედ მისი სწორი განსაზღვრა, დეფინიციის ამომწურავად ჩამოყალიბება მოგვცემს საშუალებას, ჩავწვდეთ მოვლენის არსს. ფრაზეოლოგიზმები სხვადასხვა სახელით შეიძლება შეგვხვდეს ზემოთ დასახელებულ უცხოელი მეცნიერთა ნაშრომებში. ხატოვანი გამოთქმების აღსანიშნავად არსებობს შემდეგი ტერმინები: *ფრაზეოლოგიური ერთეული*, *ფრაზეოლოგიური შენაზარდი*, *ფრაზეოლოგიური მთლიანობა*, *ფრაზეოლოგიური შესიტყვება*, *მყარი გამოთქმა*, *იდიომი*.

ენათმეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს ასევე ერთი მეტად აქტუალური საკითხი: იდიომისა და ფრაზეოლოგიზმის შედარება-შეპირისპირება და ანალიზის საფუძველზე იმის დასაბუთება, არის თუ არა ეს ორი ენობრივი მოვლენა ერთი და იგივე ლინგვისტური ერთეული და, შეიძლება თუ არა გარკვეულ კონტექსტში მათი ერთიმეორით ჩანაცვლება.

აკად. თ. გამყრელიძის აზრით, „მყარი შესიტყვებების, ანუ ფრაზეოლოგიზმებისათვის ნიშანდობლივია სტრუქტურული, ლექსიკური, სემანტიკური, აგრეთვე გამოყენების სტაბილურობა. ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებებში სემანტიკურად გარდაქმნილია მხოლოდ ერთი ლექსემა, კომპონენტებს შენარჩუნებული აქვს სემანტიკური დამოუკიდებლობა, ნომინაცია (სახელდება) ანალიზურია“ (გამყრელიძე, 2008).

ს. ოჟეგოვი წერდა, „თვით სიტყვა „ფრაზეოლოგია“ ჯერ კიდევ არ ქცეულა ნამდვილ ტერმინად, რადგან იგი აერთიანებს მრავალფეროვან მოვლენებს, ხშირად ერწყმის ტერმინ „იდიომატიკას“ ან უპირისპირდება მას“ (Ожегов, 1958).

ვ. ვინოგრადოვის აზრით, „ამ უკანასკნელში იდიომების მსგავსად იგულისხმება ისეთი შენაერთები, რომლებიც ენაში მზა ფორმით არსებობს, მუდმივი ლექსიკური შემადგენლობაც აქვთ, მაგრამ კომპონენტებს შორის კავშირი ნაკლებად მტკიცეა, შესაძლებელია შეიცვალოს სინონიმებით“ (Виноградов 1947).

ვ. ვინოგრადოვმა იდიომებსა და ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შორის სხვაობად ხატოვნება მიიჩნია. მისეული კლასიფიკაციის მიხედვით, ფრაზეოლოგიზმთა სამი ტიპია წარმოდგენილი:

1. ფრაზეოლოგიური შენაზარდი (ენას ილესავს);
2. ფრაზეოლოგიური მთლიანობა (ზემოდან იყურება);
3. ფრაზეოლოგიური შესიტყვება (ულრანი ტყე).

ფეიზა ჰეფჩილინგერის მოსაზრებით, ფრაზეოლოგიზმი მინიმუმ ორი სიტყვის ერთმანეთთან შეკავშირებაა, რომელიც კარგავს ძირითად მნიშვნელობას და ქმნის აბსტრაქტულ კონცეფციას (Hepçilingirler, 2018).

კვლევებისა და მოსაზრებების განხილვის საფუძველზე შეგვიძლია ჩამოვავალიბოთ ამ ორი ტერმინის მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნები. რაც შეეხება მსგავსებას, უპირველეს ყოვლისა, სინტაქსური დაუშლელობა წარმოადგენს, როგორც აღვნიშნეთ, ორივე შემთხვევაში, მასში შემავალი სიტყვების სემანტიკის ცალ-ცალკე ცოდნა არ გვაძლევს ფრაზეოლოგიზმის მნიშვნელობის გაგების საშუალებას. ორივეს აქვს მზა ლექსიკური შედგენილობა, სიტყვათა გადანაცვლებით მნიშვნელობა ვერ შეიცვლება. საზიარო ნიშანია ასევე მეტაფორულობა, რაც ექსპრესიულობის აუცილებელი პირობაა.

გარდა საერთო ნიშნებისა, არსებობს ბევრი განმასხვავებელი ნიუანსი, რომლებიც ა.ახალაძეს სადისერტაციო ნაშრომში საკმაოდ საინტერესოდ აქვს ჩამოყალიბებული:

„იდიომისგან განსხვავებით, ფრაზეოლოგიური შესიტყვების საერთო მნიშვნელობა ნაწილობრივ გამომდინარეობს მათი საყრდენი სიტყვისგან, რომელიც აუცილებლად აბსტრაქტული სახელია. ასეთი შესიტყვების მხოლოდ ერთი კომპონენტი ექვემდებარება მეტაფორიზაციას, იდიომში კი მთელი გამოთქმაა მეტაფორული. გარდა აღნიშნულისა, იდიომებისათვის ნიშანდობლივია შესიტყვების განსაკუთრებულობა, რაც გულისხმობს იმას, რომ მისი ზუსტი ანალოგი სხვა ენებში არ იძებნება. ანუ, იდიომი ეთნიკური ნიშნის

მატარებელიცაა. მაგ.: ვირზე/ჯორზე შეჯდომა; თავი ქუდში აქვს; ნემსის ყუნწში ძვრება; კუდით ქვა ასროლინა და სხვა“(ახალაძე, 2021).

ქართველ ენათმეცნიერთა ციტატების მოყვანით ნათელი ხდება აზრთა სხვადასხვაობა, თუმცა აქაც იკვეთება იგივე მსგავსება, რაც უცხოელ ენათმეცნიერთა მოსაზრებებში გამოიკვეთა. მათი ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი ხატოვნებაა, თუმცა როგორც იდიომის, ასევე ფრაზეოლოგიზმის შემადგენელ სიტყვებს, ცალკე აღებულს, საბოლოო მნიშვნელობამდე რომ ვერ მივყავართ, მოცემული ციტატებიდანაც ჩანს.

ვინაიდან ფრაზეოლოგიზმების ნაწილი შედგენილი და ჩამოყალიბებულია ისტორიული ფაქტებისა და ეთნიკური ადათ-წესების საფუძველზე, ლინგვოკულ-ტუროლოგიური თვალსაზრისით მათი როლის განსაზღვრა ყველაზე საინტერესოა. ნაშრომის საფუძველიც სწორედ ეს არის. რაც შეეხება ტერმინს, ფრაზეოლოგიური ერთეული ერთი კონკრეტული სიტყვით „DEYİM“-ით გადმოიცემა. თურქულ ენაში იშვიათად, თუმცა, მაინც გვხვდება ერთსიტყვიანი ფრაზეოლოგიზმები, რომელთა შესახებაც ენათმეცნიერების აზრი იყოფა, ერთნი თვლიან, რომ მიეკუთვნება ფრაზეოლოგიზმების ნუსხას, ხოლო საპირისპირო აზრით ფრაზეოლოგიზმები მინიმუმ ორი სიტყვის კომბინაციაა.

სტრუქტურული მონაცემების მიხედვით თურქულ ენათმეცნიერებაში ფრაზეოლოგიზმები შემდეგნაირად არის დალაგებული:

1. ფრაზეოლოგიზმები სტერეოტიპებია, აქედან გამომდინარე ხალხური სიტყვებისგან შემდგარი ერთეულები უთარგმნელია, ხოლო დანარჩენი არსებული ფრაზეოლოგიზმების სიტყვათა ადგილების ცვლილებაც ძალიან იშვიათია;

2. ფრაზეოლოგიური ერთეული ერთზე მეტი სიტყვისგან ან ფრაზისგან შემდგარი წინადადება ან ფრაზაა;

3. ფრაზეოლოგიზმები ასეთ სტრუქტურულ ვითარებაში (ძირითადად) ორი სიტყვისგან შედგება;

4. ფრაზეოლოგიზმების ფორმირებაში, სიტყვებს ნამდვილი მნიშვნელობების გარდა, განსხვავებული მნიშვნელობებიც უნდა ჰქონდეს;

5. ფრაზეოლოგიზმები ანდაზების მსგავსად სტერეოტიპებია. მასში შემავალი სიტყვების ნაცვლად თუნდაც იმავე მნიშვნელობის სიტყვა იყოს, ვერ ჩაანაცვლებს.

ევროპის საბჭოს მიერ ბოლო წლებში მიღებული ევროპული საერთო კრიტერიუმებით, ხაზგასმულია, რომ უცხო ენაში კომპეტენტურობისთვის აუცილებელია ვიცოდეთ ამ ენის ფორმობრივი მახასიათებლები და მათი გამოყენების არეალი. ენის შესწავლა ასევე მოითხოვს ამ ენისა და ამ ენაზე მოლაპარაკე ერის სოციალური და კულტუროლოგიური მახასიათებლების ცოდნას.

პირველ თავში მოცემული თეორიული მასალიდან ნათლად ჩანს, როგორც საერთაშორისო, ასევე ქართველი ენათმეცნიერების მოსაზრებები ფრაზეოლოგიზმისა და იდიომთა განზოგადების შესახებ. ფრაზეოლოგიური ერთეული შეიძლება შეიცავდეს ლექსიკონში არსებულ სიტყვათა მთლიან მარაგს, როგორც პირდაპირი, ასევე გადატანითი მნიშვნელობებით, ამიტომ უფრო იოლია იდენტური თუ შესატყვისი ფრაზეოლოგიზმის პოვნა სხვა ენებთან შეპირისპირებისას, თუმცა იდიომი ხშირ შემთხვევაში არ ავსებს ფრაზეოლოგიზმის განმარტებას. იდიომი უფრო ვიწრო გაგების ხატოვანი გამოთქმაა, რომლის ზუსტი ან შესატყვისი ფრაზეოლოგიზმის პოვნა სხვა ენებთან შეპირისპირებისას ძნელია.

ის, რომ თურქულ ენაში ტერმინი ფრაზეოლოგიზმი და იდიომი არ ემიჯნება ერთმანეთს, უფრო აიოლებს საკითხს, კერძოდ, თურქულ ენაში ერთ სივრცეში მოიაზრება და განიხილება ხატოვანი გამოთქმები. ერთმანეთს ემიჯნება მხოლოდ ფრაზეოლოგიზმები და ანდაზები. ეს ყველაფერი შეიძლება გამოწვეული იყოს იმით, რომ თურქული ენა ამ კუთხით ჯერ კიდევ განვითარების ეტაპზეა, ის სტანდარტები, რომლებიც უკვე დამკვიდრებულია საერთაშორისო ენათმეცნიერებაში, თურქულ ენაში ჯერ კიდევ კვლევის დონეზეა. თურქულ ენათმეცნიერებაში არაფერია ნათქვამი ცალკეულ დისციპლინაზე, რომ აღარაფერი ვთქვათ, ფრაზეოლოგიზმის ლინგვოკულტუროლოგიურ კვლევაზე. არსებულ

ფრაზეოლოგიზმებში მოცემული ეთნიკური ტერმინები ენის, ისტორიისა და კულტურის ურთიერთკავშირზე მეტყველებს.

ნაშრომის მეორე თავში, „კონცეპტის ლინგვოსემანტიკური არსი და თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების კონცეპტუალური ველი“, რომელიც ორი ქვეთავისაგან შედგება, გაანალიზებულია კონცეპტი, როგორც ლინგვისტური და როგორც კულტურული მოვლენა. მასში განხილული და აღწერილია ფრაზეოლოგიზმთა უნარი, ააგონ ამა თუ იმ ლინგვისტური ელემენტის ირგვლივ კონცეპტუალური ველი.

მოცემულ თავში წარმოდგენილია ასევე თურქულ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონში არსებული თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების ნუსხა და აღწერილი და გაანალიზებულია მათი კონცეპტუალური ბუნება, შედგენილია ე. წ. კონცეპტუალური ველი; განხორციელებულია ასევე რიგი თურქული ფრაზეოლოგიური ერთეულების შეპირისპირებითი ანალიზი მათს ქართულ ეკვივალენტებსა და სხვა სახის ფრაზეოლოგიზმებთან. განხორციელებული ანალიზი კი ადასტურებს ამ ორ ენას შორის არსებულ სავარაუდო ლინგვოკულტუროლოგიურ კავშირს, იმდენად რამდენაც ეს ენაში სწორედ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში აისახება.

მსოფლიოში არსებული ენები და კულტურები, რა თქმა უნდა, ერთიმეორისაგან განსხვავდება და სპეციფიკურია. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია ნებისმიერი ერთი ენიდან მეორეზე ტექსტის აბსოლუტური იდენტობით თარგმნა და ერთგვარად უცვლელი სახით გადმოცემა, თუ არ გავითვალისწინებთ თავად ენობრივი კოდის ცვლას. ადამიანის ცნობიერებაში არსებული კონცეპტუალური სფერო ცვალებადია დროსა და სივრცეში და იგი გაცილებით უფრო მოცულობითი ნაწილია, ვიდრე ის ნაწილი, რომელიც გამოხატულია ენობრივი საშუალებებით.

„ლინგვოკულტუროლოგიური კონცეპტის (შემდგომში-კონცეპტი) გაგება არ ემთხვევა ცნების კლასიკურ (ტრადიციულ) დეფინიციას, რომელიც საგნის არსებით ნიშანთა ერთობლიობას გულისხმობს. თანამედროვე კულტუროლოგიური და ლინგვოკულტუროლოგიური მიდგომა კონცეპტისადმი, უწინარეს ყოვლისა, სულიერი ღირებულების ცნებად მიიჩნევს მას, რაც ერთხელ კიდევ ამტკიცებს ჰუმანიტარულ

მეცნიერებათა პარადიგმის მორიგ ცვლას, როცა გასული საუკუნის დასაწყისში გაბატონებული სისტემურ-სტრუქტურული პარადიგმის ადგილს ანთროპოცენტრისტული პარადიგმა იკავებს“, – აღნიშნავს ს. ომიადე (ომიადე, 2017).

ჩვენს ნაშრომში მოცემულია რიგი სომატური ფრაზეოლოგიზმი, რომლებსაც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ფრაზეოლოგიურ ფონდში. მათი კომპონენტებია: *შუბლი, თვალი, პირი, ენა, კბილი, წარბი, ხელი, ფეხი, ტერფი, ყური, ცხვირი, მუხლი, მკლავი...* ეს სიტყვები წარმოადგენს ძირითად, მაფრაზეოლოგიზებელ ელემენტებს ფრაზეოლოგიზმებში. ამას გარდა, ჩამონათვალში შესულია სიტყვებიც: *ფრჩხილი, თითი, ტუჩი, კისერი, ნიკაპი, თმა, წვერი და უღვაში.*

„სომა“ ბერძნული სიტყვაა და ტანს, სხეულს ნიშნავს. სომატური აღნიშნავს სხეულთან დაკავშირებულს და არა ფსიქიკურს. რუსი მეცნიერი ი.ნ. კარაულოვი აღნიშნავს, რომ „ენას ვერ გავიგებთ, თუ არ გავცდებით მის ფარგლებს, თუ არ მივმართავთ მის შემოქმედებას, მატარებელსა და მომხმარებლებს, ადამიანებს, კონკურენტულ ეროვნულ პიროვნებას“ (Караулов, 1987).

ტერმინი **სომატიზმი**, რომელიც ფართოდ გამოიყენება ენათმეცნიერებაში, მოდის სიტყვიდან **სომატიკა**, რომელიც იგივე მნიშვნელობით გამოიყენება სამედიცინო მეცნიერებაში. სომატური ფრაზეოლოგიზმების ერთ-ერთი მახასიათებელია ის, რომ სხეულის ნაწილის თითოეული სახელის გამოყენება მიუთითებს მეტაფორულ მნიშვნელობაზე. ფრაზეოლოგიური ლექსიკონის თითქმის 60%-ს სომატური ფრაზეოლოგიზმები შეადგენს.

ზემოთ ნახსენებ სხეულის ნაწილების სახელებზე არსებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების ჩამონათვალს თან ახლავს გრაფიკები, იმის გასარკვევად, თუ რა ემოციებსა და გრძნობებთანაა დაკავშირებული ამა თუ იმ სხეულის ნაწილთან დაკავშირებული ერთეულები, სადაც საერთო გრაფაში მოცემულია ის ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც

ქართულ ენაშიც მოგვეპოვება და იმავე მნიშვნელობის მატარებელია. მაგალითისათვის განვიხილოთ **ტუჩი** და **მხარი**.

ტუჩი

- o Dudak Büktü – ტუჩები აიბზუა (დაიწუნა, იუკადრისა);
- o Dudak ısırđı – ტუჩი მოიკვნიტა, შეშფოთდა, აღელდა;
- o Dudak sarkıttı – ტუჩები ჩამოუშვა (ცხვირი ჩამოუშვა, მოიწყინა).

თურქული „ტუჩი“	საერთო	ქართული „ტუჩი“
Dudak sarkıttı- ტუჩები ჩამოუშვა (მოწყენა)	Dudak büktü- ტუჩები აიბზუა (დაწუნება)	ცხვირი ჩამოუშვა (მოწყენა)
	Dudak ısırđı- ტუჩი მოიკვნიტა (აღელვება)	

კომპონენტ **ტუჩთან** დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების სიმცირის მიუხედავად, ქართულსა და თურქულში საერთო ერთეულები მოგვეპოვება. უცნობია, რომელ ენაში გაჩნდა, რომელი ენიდან გადავიდა მეორეში. შესაძლებელია, საერთო ფრაზეოლოგიზმების არსებობა აიხსნას იმითაც, რომ ისინი ორივე ენაში დამოუკიდებლად გაჩნდა.

განვიხილოთ კიდევ ერთი მაგალითი:

მხარი

- o Omuz omuza– მხარი მხარს, ერთად, ერთიანი ძალით (მხარში დადგომა);
- o Omuzdan attı– მხრებიდან გადაიგდო, არასასურველი რაღაცისაგან გათავისუფლდა (თავი დაიძვრინა);

- *Omuzlar kaldırır*– მხრებს იჩეჩავს, დაბნეულია არ იცის რა ქნას (ქართ. იგივე ქესტი ქართულ ენაში როგორც დაბნეულობას, ასევე რაიმეს არცოდნის გამომხატველია);
- *Omuzları çökmüş*– მხრებჩამოშვებული, დაღვრემილი, გულგატეხილი (ყურებჩამოყრილი);
- *Omuzuna alır*– თავის მხრებზე იღებს (თავის თავზე იღებს);
- *Omuzuna biner*– მხრებზე აწევს, (ურთულდება, ტვირთად აწვება);
- *Omuzuna vurur*– მხარზე აჰკიდებს (დაავალებს, დააკისრებს);
- *Omuzunu silkti*– მხრები შეიბერტყა (თავიდან მოიშორა).
- *Omuzunda taşır*– ზურგით ატარებს, ძალიან უფრთხილდება, უვლის, პატრონობს, მზრუნველობს (ცივ ნიავს არ აკარებს) (ქართ: ხელის გულზე ატარებს);
- *Omuzunu verdi*– მხარი მისცა, დაეხმარა, მიეშველა (მხარში ამოუდგა).

თურქული „მხარი“	საერთო	ქართული „მხარი“
Omuz omuz- მხარი მხარს (მხარდაჭერა)	<i>Omuzlar kaldırır</i> - მხრებს იჩეჩავს (არცოდნა, დაბნეულობა)	
Omuzdan attı- მხრებიდან გადაიგდო (თავისუფლება)		
<i>Omuzları çökmüş</i> - მხრებჩამოშვებული (იმედეგაცრუებული)		ყურებჩამოყრილი

Omuzuna alır- თავის მხრებზე იღებს (პასუხისმგებლობა)		თავის თავზე იღებს
Omuzuna biner- მხრებზე აწევს (სირთულე)		ტვირთად აწევს
Omuzunu silikti- მხრები შეიბერტყა (თავისუფლება)		თავიდან მოიშორა
Omuzunda taşır- ზურგით ატარებს (მოვლა)		ხელის გულზე ატარებს
Omuzunu verdi- მხარი მისცა (დახმარება)		მხარში ამოუდგა

მხართან' დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების მნიშვნელობები, სხვა კონცეპტების სემანტიკასთან შედარებით, უფრო ადვილად გასაგებია, ვინაიდან როგორც თურქულ, ასევე ქართულ ენებში უმეტესწილად დახმარებას აღნიშნავს. **მხარში დგომა, მხარის მიცემა, მხრებზე პასუხისმგებლობის აღება** – ყველა ეს ფრაზეოლოგიზმი გვერდში დგომაზე მიგვანიშნებს. რაც შეეხება საერთო ფრაზეოლოგიზმს– „**მხრებს იჩეჩავს**“ ადამიანის მოქმედებაა, რომელიც ორივე ენისათვის ნაცნობი ქცევაა.

ნაშრომში წარმოდგენილი სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულების შემცველ ფრაზეოლოგიზმებზეც მოცემულია ანალოგიური ცხრილები, გაანალიზებულია თურქულ და ქართულ ფრაზეოლოგიზმთა მსგავსი თუ განსხვავებული ლინგვისტურ-კულტურულოლოგიური მახასიათებლები, გამოვლენილია მათი განმაპირობებელი ექსტრა- და ინტრალინგვისტური ფაქტორები.

თმა, წვერი და უღვაშიც სომატური ფრაზეოლოგიზმების კომპონენტებია. ძველი დროიდან მოყოლებული დღემდე წვერ-უღვაშს კულტუროლოგიური დატვირთვა აქვს, სინდის-ნამუსის აღმნიშვნელია, ეს კულტუროლოგიური გადმონაშთი თურქული კულტურისათვისაც დღემდე აქტუალურია. მაგ: „წვერს შევიჭრი“,– მსგავს ფრაზეოლოგიურ ერთეულს მამაკაცი მაშინ იყენებს, როცა რაღაცაში დარწმუნებულია, მან იცის, რომ საკითხი, რომელსაც ამტკიცებს, აქსიომაა, იმდენად დარწმუნებულია, წვერის შეჭრასთან აიგივებს (წვერის შეჭრა დიდი სირცხვილია).

სომატური ფრაზეოლოგიზმების ჩამონათვალი და მათი კონცეპტუალური ველები ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ როგორი რელიგიური, ასევე კულტუროლოგიური თვალსაზრისით რადიკალურად განსხვავებულ ორ ქვეყანას ბევრი მსგავსებაც მოეპოვება. დროისა და ტრადიციების ცვლამ ზემოხსენებულ მსგავსებას ვერაფერი დააკლო, ამის დასტური კი დღევანდელ ლექსიკონებში არსებული მსგავსი ერთეულების რაოდენობაა.

ნაშრომში ქართული და თურქული ენის სომატური ფრაზეოლოგიზმების შეპირისპირებითი კვლევის დროს გამოვყავით სამი ვარიანტი: პირველი ის ფრაზეოლოგიზმებია, რომლების სტრუქტურაც და მნიშვნელობაც იდენტურია ქართულსა და თურქულ ენებში. მეორე- როცა სტრუქტურულად განსხვავებულია ერთმანეთისაგან, თუმცა ქართულ ფრაზეოლოგიურ ლექსიკონში მოგვეპოვება შესატყვისი ერთეული, ხოლო მესამე ვარიანტს მიეკუთვნება ისეთი ფრაზეოლოგიზმები, რომელთაც შესატყვისი არ მოეპოვება და ზუსტი მნიშვნელობით ვერ ითარგმნება. ძირითადად ასეთი ფრაზეოლოგიზმებში ასახულია კულტუროლოგიური და ეროვნული რეალიები.

იდენტური ფრაზეოლოგიზმები:

- *კაცად აქცია– Adam etti;*
- *ფეხები უკან უკან რჩება– Ayakları geri geri gider;*
- *თავის მოსაფხანად არ სცალია– Başını kaşımaya vakti yok;*

- გულისყურით მოსმენა– *Can kulağıyla dinlemek;*
- ძვალი და ტყავი დარჩა– *Deri kemik kaldı;*
- ენა გადაყლაპა– *Dilini yuttu;*
- ენის წვერზე ადგას– *Dilinin ucundan oluyor;*
- ხელიდან წავიდა– *elden gitti;*
- ხელ- ფეხი შეკრული აქვს– *Eli ayağı bağlıdır;*
- გულიდან ამოღება– *Gönlünden çıkarmak;*
- გულში ჩავარდნა– *Kalbine düşmek;*
- ყურებამდე გაწითლება– *Kulaklarına kadar kızarmak;*
- გონების მოკრება– *Zihnini toplamak;*
- გასაგებ ენაზე საუბარი– *anladığı dille konuşmak;*
- ცხვირის წინ– *burnunun dibinde;*
- დანა პირს არ უხსნის– *bıçak açmamak;*
- ზურგის ქცევა– *sırt çevirmek;*
- ჭკუა დააკარგვინა– *Aklını başından almak.*

ზემოთ მოყვანილი ფრაზეოლოგიზმები მხოლოდ მცირე ნაწილია იმ ჯგუფისა, რომლებიც წარმოდგენილია ერთი და იმავე ფრაზეოლოგიური კომპონენტებით ქართულსა და თურქულ ენებში და ერთსა და იმავე სიტუაციაში გამოიყენება.

ეკვივალენტური ფრაზეოლოგიზმები (რომლის სიტყვათა წყობა და მნიშვნელობები განსხვავდება, თუმცა ქართულში გვაქვს შესატყვისი, რომელიც მსგავს ტიპურ სიტუაციაში გამოიყენება).

Cehennem kadar yolu var– ჯოჯოხეთამდე აქვს გზა (ჯანდაბამდე გზა ჰქონია);

Çıktı dokuza inmez sekize– ავიდა ცხრაზე, არ ჩამოვა რვაზე (ვირზე შეჯდა, გაჯიუტდა);

Devede kulak– აქლემზე ყური (ზღვაში წვეთი);

Gözde kaş arasında– თვალსა და წარბს შორის (თვალს და ხელს შუა);

Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün (თეთრია თუ შავი, მაგას შემდეგში დაინახავ)–
ურემი რომ გადატრიალდება, გზა მერე გამოჩნდება;

Al birini, çarp ötekine (აიღე ერთი, დაარტყი მეორეს)– ერთი მისცხე, მეორე მიტყეპე;

Arka arkaya vermek (ზურგის ზურგზე მიცემა)– მხარის მხარზე მიცემა;

Aslan sütü (ლომის რძე)– ყურძნის წვენი (სასმელი იგულისხმება);

Ayakları yere değmemek– მიწაზე ფეხს არ ადგამს.

უთარგმნელი ფრაზეოლოგიზმები (ისეთი ფრაზეოლოგიზმები, რომლის შესატყვისი არ მოგვეპოვება ქართულ ენაში) განმასხვავებელ ნიშნებსა და მნიშვნელობებს ძირითადად ეროვნული, ტრადიციული და რელიგიური ლექსიკა განაპირობებს. ჩვენ მიერ მოყვანილი მაგალითები ძირითადად რელიგიურ ლექსიკას შეიცავს. თითოეულ მათგანს ენაში დამკვიდრების საკუთარი ისტორია აქვს. ვინაიდან ასეთი ფრაზეოლოგიზმების პირდაპირი თარგმანი დაუშვებელია, მნიშვნელობის გასაგებად მათ თანდართული აქვს მოკლე ახსნა-განმარტებითი ტექსტი.

უთარგმნელი ფრაზეოლოგიზმების მაგალითებია:

Onun ruhuna ezan okuyor- მის სულისთვის ეზანს კითხულობს (მამულია, 2006: 73). ეს ფრაზეოლოგიზმი, თურქი ხალხისათვის დამახასიათებელი ისლამური რელიგიის ელემენტებს შეიცავს და ნიშნავს, საქმეს აფუჭებს, აზარალებს;

Abdesti bozmak- აბდესის მოშლა, რაც არასასიამოვნო სიტუაციაში საწყენი ამბების მოსმენას ნიშნავს (აბდესი ლოცვის დაწყებამდე განზანის რიტუალია);

Sen derdini Marko Paşaya anlat- შენი დარდი მარკო ფაშას უამბე, იგივეა, რაც არავის ედარდები, შენი დარდი არავის აინტერესებს (მარკო ფაშა ძველი დროის ცნობილი ექიმი ყოფილა, რომელიც პაციენტების მკურნალობასთან ერთად, დიდი მოთმინებით გამოირჩეოდა. მას შეეძლო საათობით ესმინა, მათი გასაჭირის შესახებ და ყოველთვის ცდილობდა ყველას დახმარებას, აქედან დამკვიდრდა ეს ფრაზეოლოგიზმიც, თუ შენი გასაჭირი არავის ადარდებს, იტყვიან, რომ მას მხოლოდ მარკო ფაშა მოისმენს);

Ahpeş keçi gibi kafasını sallıyor- აჰფეშის თხასავით თავს იქნევს (არაფერი გაეგება და ისე ეთანხმება (გადმოცემის თანახმად აჰფეში არაბი ენათმეცნიერი იყო, რომელმაც „თხას წერა-კითხვა ასწავლა“).

Azrail geldi- ეზრაელმა მოაკითხა (*Azrail geldi*) სიკვდილმა მოაკითხა, ცოტა დრო დარჩა;

Kadir gecesinde doğmuş- ყადირის ღამეს დაბადებული, (*მამულია, 2006*), ბედნიერ ვარსკვლავზე დაბადებული (ცნობების თანახმად, ყადირის ღამე ყველაზე ძვირფასი ღამეა მუსლიმთა სამყაროში, ამ დროს ოთხი ანგელოზი ჩამოდის დედამიწაზე, რაც ყველანაირი კარგის და დადებითის საწყისია);

Cami yıkılmış, fakat Mihrabi yerinde- მეჩეთი დანგრეულია, მაგრამ მიჰრაბი ადგილზეა რაც არ უნდა დრო გავიდეს, ისევ ისეთია, დრო ვერაფერს აკლებს, არ იცვლება (იტყვიან ისეთ ქალზეც, რომლის სილამაზე ასაკთან ერთად არ იცვლება და ისევ ისეთი ლამაზი რჩება);

sarı çizmeli mehmet ağa- ყვითელჩექმებიანი მეჰმეთ ალა, უცნობ ადამიანზე ითქმის, ვისი ვინაობაც გაურკვეველია.

აჭარულ დიალექტში უხვადაა კალკური ფრაზეოლოგიზმი, რომლებიც ქართულ-თურქული ურთიერთობის შედეგია. ესენია:

ყუსურზე არ დამიხედო;

სულის სიმწარით სიტყვის დაკავება;

თვალისა და ჩამოგდება;

ეზიეთის მიცემა;

ენაზე მოსვლა; ხათრის გატეხა;

ეს ფრაზეოლოგიური ერთეულები ერთგვარ კალკად (სიტყვა ან გამოთქმა, რომელიც აგებულია სხვა ენის სიტყვის ან გამოთქმის მიხედვით) ითვლება.

თურქული ენის კალკია ასევე *İleri geri konuşur- წაღმა-უკუღმა ლაპარაკობს* (მამულია, 2006).

სამხრულ კილოებში ასევე ფართოდაა გავრცელებული: *ხებერი არ აქვს*- არაფერი იცის, არაფერი არ გაეგება (*haber- ამბავი, ცნობა, შეტყობინება*).

კალკურია გაბრაზების გამომხატველი ფრაზეოლოგიზმი *Hışmına uğradı- ხიში ქამა* (Püsküllüoğlu, 2006).

დასტურდება ასევე კალკები: *ყაფა/ხაპერი საქმობს, იგივეა, რაც თავი უმუშავებს kafası işler* (მამულია, 2006).

თურქული ენიდან ქართულ ენაში შემოსული და დამკვიდრებული ეგრეთწოდებული კალკების გამოყენების არეალი მცირეა, მაგრამ ფაქტია, რომ რაღაც დონეზე მაინც იკვეთება ენაში, ეს ფაქტი ლინგვოკულტუროლოგიური კვლევის თვალსაზრისით ძალიან საინტერესო და მნიშვნელოვანია.

შუბლი, თვალი, წარბი, ცხვირი, ყური, ტუჩი, კბილი, ენა, ყბა, ის სხეულის ნაწილები, რომლებიც *თავზეა* განლაგებული, ადამიანის ემოციებს გადმოგვცემს და გამოიყენება როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი კონოტაციით.

თმა, წვერი, უღვაში სიბერესთან, ასაკსა და, რაც ყველაზე მთავარია, მორწმუნეობასთან არის დაკავშირებული, *წვერის და უღვაშის ტარება* ეროვნული მენტალიტეტის გამომხატველია.

ხელი, თითი, ფრჩხილი შრომასთან, შერიგებასთან, დამოკიდებულებასთან, ადამიანის ღირსებასთან დაკავშირებულ მნიშვნელობებს გადმოგვცემს.

ფეხი, ტერფი, მუხლი: შრომა, მანძილი, ასაკის გამოხატულება აქაც იკვეთება, რაც იდენტურია ქართული ფრაზეოლოგიზმებისა: **მუხლებში ძალა, მუხლის მოკვეთა**, რაც ყველაზე საინტერესოა **ფეხების/ მუხლების და კალთის დაკოცნა**. ისინი დიდი პატივისცემის გამომხატველია, რაც არც ქართულისთვის არის უცხო.

სომატური ფრაზეოლოგიზმები იმდენად მრავალფეროვანი და საინტერესო მნიშვნელობების შემცველია, შეიძლება ითქვას, რომ ამომწურავად გამოხატავს ემოციებსა და გრძნობებს. მათ ჩამონათვალს რომ დაემატოს კონცეპტი **გული**, რომლის გარეშეც სიყვარულისა თუ სხვა ემოციისა და შეგრძნების გამოხატვა შეუძლებელია, მაშინ სრულიად ამომწურავი იქნება მოცემული გრძნობებისა და ემოციების გამოხატულება, იმ ყველაფრის გადმოცემა, რაც შინაარსობრივად ეკისრება ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს.

ნაშრომის მესამე თავი **„სომატური ფრაზეოლოგიზმების თარგმნის ასპექტები“** სახელწოდებითაა მოცემული, პირველ ქვეთავში **„ენის ინტერნაციონალიზაციის ასპექტები სალექსიკონო მასალის ანალიზის საფუძველზე“** წარმოდგენილი და გაანალიზებულია თანამედროვე თურქ ენათმეცნიერთა მოსაზრებები თანამედროვე თურქული ენის აქტუალური პრობლემების შესახებ.

ენებისა და კულტურების ერთმანეთთან კავშირი საფუძვლად ედება ინტერფერენციას, ერთგვარ შერევას, ანუ ორმხრივ მიგრირებას. ეს ფაქტი – მშობლიური სიტყვის ჩანაცვლება უცხოენოვანით განსაკუთრებით იკვეთება სასაუბრო ენაში.

სხვა ენებთან შედარებით თურქული ენის მდგომარეობა ამ პრობლემის თვალსაზრისით განსხვავებულია. დღეს, როდესაც ენათა უმრავლესობისათვის ენის ინტერნაციონალიზაცია დადებით მოვლენად მიიჩნევა, თანამედროვე თურქი ლინგვისტები ენის ინტერნაციონალიზაციას ნეგატიურ მოვლენად მიიჩნევენ, რადგან ამან შეიძლება ენის დასუსტება და შემდგომში გადაგვარება გამოიწვიოს.

„როცა ენის შესახებ ვსაუბრობთ, ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ თურქეთს დღეს მძიმე პერიოდი უდგას, ხალხი დაღლილია, უიმედოა, ამდენი ახალგაზრდა უმუშევარია, ათათურქის მერ ჩამოყალიბებული ეს სახელმწიფო დიდი საშიშროების წინაშე დგას. როგორც ცნობილი გემის, „ტიტანიკის“ ჩაძირვა შეუძლებლად მიაჩნდათ და მაინც ჩაიძირა, იგივე მდგომარეობაშია დღეს თურქული ენაც, რა თქმა უნდა, თურქეთი ამ ეტაპს გადალახავს, თუმცა ამ სირთულის კვალი დიდხანს დარჩება“ (Karaveli, 2012).

თურქულ შიდაენობრივ ლექსიკონში (2011) მოცემული მასალის ანალიზის შედეგები შემდეგი დასკვნის სახით განვაზოგადეთ: ლექსიკონი მრავლად მოიცავს ინტერნაციონალურ ლექსემებს. ეს ის ლექსემებია, რომელთა გამოყენების სიხშირე საკმაოდ მაღალია თურქულ ენაში. მეტიც, მათ უკვე ლექსიკონებში ჰპოვეს ასახვა. აღსანიშნია ის ფაქტიც, რომ უცხოენოვანი ფუძეებიდან თურქულ ენაში ახალი სიტყვები წარმოიქმნა და ისინი უკვე ძირეულ თურქულ სიტყვებად მიიჩნევა.

თანამედროვე სამყაროში თურქული, ისევე როგორც ბევრი სხვა, განიცდის გლობალიზაციის ძლიერ გავლენას, რის შედეგადაც იგი სახეს იცვლის. ინტერნაციონალიზაციის პროცესი იმდენად მძლავრი და სწრაფია, რომ მისი შეჩერება პრაქტიკულად შეუძლებელია, თუმცა თანამედროვე თურქული ენათმეცნიერება და თანამედროვე თურქული საზოგადოება მცდელობას არ აკლებს, წინ აღუდგეს ამ პროცესს და თუ ვერ შეწყვეტს, შეაჩეროს, შეასუსტოს მაინც. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ როგორც ანალიზი გვიჩვენებს, ენის ჭარბი ნაციონალიზაციაც მისი განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორად შეიძლება იქცეს.

იმდენად, რამდენადაც ჩვენს ნაშრომში ერთ-ერთ მიზნად ფრაზეოლოგიზმთა თარგმნის სირთულეებისა და მათი დამლევის გზების კვლევა დავისახეთ, მესამე თავის მეორე ქვეთავი სწორედ თარგმანის რაობის წარმოჩენას მიემდგვნა.

„თარგმანის მიზანია, გაუგებარი გასაგები გახადოს. ასეთ შემთხვევაშიც თარგმანის ხასიათი იმაზეა დამოკიდებული, თუ რის გაგებინებას ცდილობს მთარგმნელი განწყობის, ფორმის, აზრის, ან რაა აზრი, პირდაპირი მნიშვნელობა, გადატანითი, სიმბოლური... თუ ყველაფერი ერთად?“ (ხარანაული, 2014).

თარგმანი თავისი ბუნებით შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის: სიტყვასიტყვითი და თავისუფალი, ბჭკარედი, მაქსიმალური ფორმოზრივ-სემანტიკური ეკვივალენტურობის დაცვით, ან კომენტირებული. თარგმანის ტიპი განისაზღვრება სათარგმნი სეგმენტის სიდიდით, ის რაც უფრო დიდია, მით უფრო თავისუფალია თარგმანი.

ძირითადი თეზისი, რომელსაც ემყარება წინამდებარე გამოკვლევა, ისაა, რომ თარგმანი არამარტო ენათშორისი კომუნიკაციის აქტი, არამედ კულტურათშორისი კომუნიკაციის დამყარების საშუალებაცაა.

ლინგვოკულტუროლოგია, როგორც ცნობილია, ენისა და ადამიანის, ენისა და კულტურის კავშირებს იკვლევს. ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში კულტურული და ეროვნული ნიუანსები იმდენად თვალსაჩინოა, რომ მესამე ქვეთავი – **„ეროვნულ-კულტურული თავისებურებების ამსახველი ფრაზეოლოგიზმები თურქულში და მათი ქართული ეკვივალენტები“** მათს კვლევას მიეძღვნა. ესენია კონკრეტული ეთნოსის, რელიგიისა და კულტურის ამსახველი ტერმინოლოგიით შედგენილი ერთეულები. რომელთა ეკვივალენტების მოძიება სათარგმნი ენაში შეუძლებელია. თარგმნისას, ბუნებრივია, აუცილებელია ფონური ცოდნის გათვალისწინება, რომელიც გაიგება, როგორც მოლაპარაკისა და მსმენელის ერთობლივი ცოდნა, რომელიც ენობრივი ურთიერთობის საფუძველს შეადგენს. ფონური ცოდნა და კულტურათშორისი მედიატორის არსებობა საჭიროა თარგმნის დროს, სწორედ ისეთი ერთეულების თარგმნისას, როგორებიცაა ფრაზეოლოგიზმები. მთარგმნელს ამ შემთხვევაში ორმაგი მოვალეობა ეკისრება. იმის გარდა, რომ უნდა თარგმნოს მოცემული ერთეული, ამავდროულად უნდა მოიძიოს ისეთი შესატყვისი, რომელიც ცნობილია და მოიპოვება იმ ენაზე, ხოლო თუ შესატყვისი ვარიანტიც არ მოგვეპოვება, „უთარგმნელ“ ფრაზეოლოგიზმს დართული უნდა ჰქონდეს შესაბამისი ახსნა- განმარტება.

ნაშრომის მესამე თავის მეოთხე ქვეთავი **„თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების თარგმნის ლინგვისტური და კულტუროლოგიური ასპექტები“** დაეთმო.

ფრაზეოლოგიური ერთეულების თარგმნის სირთულის განმაპირობებელი ოთხი ძირითადი საკითხის გამოყოფა შეიძლება (Baker, 1992).

- ✓ პირველია ფრაზეოლოგიზმების ეკვივალენტების სიმცირე სამიზნე ენაში. ერთი და იგივე რამ შესაძლოა მხოლოდ ერთი სიტყვით გადმოიცეს ერთ ენაში და მეორეში კი – ვრცელი გამონათქვამით. არარეალისტურია მოლოდინი, რომ ამა თუ იმ ფრაზეოლოგიზმის ეკვივალენტური ფრაზის მოძებნა ადვილია ენაში. ფრაზეოლოგიზმებში იმდენად ძლიერია კულტურული შინაარსი, რომ მთარგმნელს სჭირდება იყოს არა მხოლოდ ლინგვისტური, არამედ კულტურული მედიატორი: უნდა ჰქონდეს საკმარისი და ადეკვატური ცოდნა ისტორიული, გეოგრაფიული, კულტურული, სოციალური და მრავალი სხვა ასპექტისა ორივე ენასა და კულტურაში;
- ✓ მეორე სირთულეს წარმოადგენს ის, რომ ფრაზეოლოგიზმს შეიძლება ჰქონდეს ეკვივალენტი, მაგრამ იგი განსხვავებულ კონტექსტში იყოს გამოყენებული;
- ✓ მესამე ფაქტორი გულისხმობს პირდაპირი და იდიომატური მნიშვნელობების სრულ დამთხვევას ტექსტში;
- ✓ მეოთხე სათარგმნ წყაროსა და სამიზნე ენაში ფრაზეოლოგიზმების გამოყენების იშვიათობაა.

რ. იაკობსონმა თავის ნაშრომში „თარგმანის თეორიის საკითხები საზღვარგარეთის ლინგვისტიკაში“ (იაკობსონი, 1978) მოგვცა თარგმანის ტიპების შემდეგი კლასიფიკაცია.

„ჩვენ განვასხვავებთ ვერბალური ნიშნის ინტერპრეტაციის სამ ხერხს: იგი შეიძლება გადატანილ იქნეს იმავე ენის სხვა ნიშნებზე, სხვადასხვა ენაზე ან სხვა, სიმბოლოთა არავერბალურ, სისტემაზე. თარგმანის ამ სამ ტიპს შეგვიძლია ვუწოდოთ:

1) შიდაენობრივი თარგმანი ანუ გადარქმევა– ვერბალური ნიშნების ინტერპრეტაცია იმავე ენის სხვა ნიშნების მეშვეობით;

2) ენათშორისი თარგმანი ანუ კერძოდ თარგმანი– ვერბალური ნიშნების ინტერპრეტაცია რომელიმე სხვა ენის სხვა ნიშნების მეშვეობით;

3) სემიოტიკათშორისი თარგმანი ანუ ტრანსმუტაცია – ვერბალური ნიშნების ინტერპრეტაცია არავერბალურ ნიშანთა სისტემების მეშვეობით” (Jakobson 1978: 20).

ჩვენი კვლევა რ. იაკობსონის კლასიფიკაციიდან თარგმანის მეორე, ენათშორის ტიპს მიეძღვნა, ვინაიდან ორი სხვადასხვა ენის ფრაზეოლოგიური ერთეულების თარგმნასთან გვაქვს საქმე, თუმცა, ჩვენს შემთხვევაში, ლინგვისტური ერთეულების ენათშორის თარგმანთან ერთად კულტურათშორის ინტერპრეტაციასაც არანაკლებ ყურადღებას ვუთმობთ. რაც შეეხება კერძოდ თურქული სომატური ფრაზეოლოგიზმების თარგმნას ქართულ ენაზე, მიუხედავად ბევრი იდენტური ფრაზეოლოგიზმისა, გვაქვს განსხვავებული ერთეულებიც, რომლების ზუსტი მნიშვნელობით გადმოცემა სირთულეებთანაა დაკავშირებული. ეს იმიტომ, რომ გვაქვს ისეთი ფრაზეოლოგიზმებიც, რომლებიც ერთნაირი შედგენილობისაა, თუმცა მნიშვნელობები თურქულსა და ქართულ ენებში რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მაგალითად: ფრაზეოლოგიზმი *Alının damarı çatlamak* (შუბლის ძარღვის გაწყვეტა) თურქულ ენაში, თავდაუზოგავ შრომას, მიზნის მისაღწევად ბოლომდე დახარჯვასაც ნიშნავს და უნამუსობასაც, ხოლო იგივე ფრაზეოლოგიზმი ქართულ ენაში მხოლოდ უარყოფითი კონოტაციისაა და სინდისის, ადამიანობის დაკარგვასთან იგივდება.

თვალთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიზმების რაოდენობა საკმაოდ ბევრია თურქული ენის ფრაზეოლოგიზმთა ლექსიკონებში. მაგალითად: *Göz açmamak* (თვალს ვერ ახელს), თურქულ ენაში ზედმეტი შრომის ამსახველია, ხოლო ქართულ ენაში *ძილის მორევას* ნიშნავს. ქართული **თვალს და ხელს შუა** თურქულ **თვალს და წარბს შორის** (*Gözle kaş arasında*) მნიშვნელობითაა მოცემული. *Gözü açık gitmek– gözü aç* (თვალლია წასვლა-თვალლია (ხარბი) ორი სხვადასხვა მნიშვნელობის ამსახველი ფრაზეოლოგიზმია, ერთი თუ ერთ ენაში სიკვდილს ნიშნავს, მეორეში სიხარბეს გამოხატავს.

სომატურ ფრაზეოლოგიზმთა კომპონენტებად ყველაზე ხშირად გამოიყენება ადამიანის **ხელი, ფეხი, თავი, ტანი, მხარი, ტერფი...** მათი კონოტაციური მნიშვნელობები არაა ერთსახოვნად დადებითი ან უარყოფითი, ნარევი სახისაა, ასიმეტრიულია:

Eli ayağı çözüldü– Eli ayağı gevşedi– ხელ-ფეხი მოუდუნდა, ფეხებში ძალა წაერთვა;

Eli ayağı oldu– მის ხელ-ფეხად გადაიქცა, ყოველგვარ საქმეში გვერდშიმდგომი მისი მარჯვენა ხელი;

Eli ayağı bağlıdır– ხელ-ფეხი შეკრული აქვს, გასაკეთებელს ვერ აკეთებს, შეზღუდულია;

Eli ayağı boşandı– ხელ-ფეხი წაერთვა, შეეშინდა, გაოგნდა;

Eli ayağı buz kesildi– ხელ-ფეხი გაეყინა, უმწეო მდგომარეობაში ჩავარდა (მკვდარს დაემსგავსა);

Eli ayağı titrer– ხელ -ფეხი უკანკალებს (ემინია);

Eli ayağı tutmaz– ხელ-ფეხს ვერ იმორჩილებს (ძალ-ღონე არ აქვს);

Eli ayağı tutulmuştur– ხელ-ფეხი გაუკავდა, მოძრაობის უნარი წაერთვა (ხელ-ფეხი წაერთვა).

აღნიშნული ფრაზეოლოგიზმები ამყარებს ჩვენს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ მნიშვნელობის განმტკიცებისათვის ერთად აღებული **ხელი და ფეხი** უფრო მყარ მოქმედებას გამოხატავს. საინტერესო ერთეულია *El kiri* (ხელის ჭუჭყი), რაც ორივე ენისათვის ფულს გულისხმობს.

Elden çıkarır (ხელიდან უშვებს) ფრაზეოლოგიური ერთეული თურქულ ენაში გაყიდვას ნიშნავს, ხოლო ქართულ ენაში დაკარგვას, აღნიშნული ფრაზეოლოგიზმის სწორად თარგმნა აუცილებელია შეცდომის თავიდან ასაცილებლად.

ყურადღებას იპყრობს ფრაზეოლოგიზმი *ხელისა და კალთის დაკოცნა*, კალთაზე შემოხვევა, კალთის სიმართლე (*Eline eteğine sarıldı*, *Eline,eteğine doğru*) კალთა სიწმინდის სიმბოლოა და მასთან დაკავშირებული ერთეულებიც სიწმინდესთან, რელიგიურობასა და პატივისცემასთანაა დაკავშირებული, **კალთის დაკოცნა** ქართული ენისათვისაც პატივისცემის ამსახველია, იმავე კონტექსტში განიხილება (*Diz çoktu*) მუხლი მოიყარა.

სომატურ ფრაზეოლოგიზმთა რიგებში შევიყვანეთ კონცეპტ **წვერისა და ულვაშის** შემცველი ფრაზეოლოგიზმებიც, რომლებიც, ერთი შეხედვით, მხოლოდ გარეგნობას ასახავს, თუმცა დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ ორი ენის კულტურისათვის და შესაბამისად მათთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულებიც, კულტურისა და ეროვნულობის ამსახველია. ქართული **კაცი ვარ და ქუდი მხურავს** იგივედება თურქულ **კაცი ვარ და ულვაში მაქვს** გამონათქვამთან. თურქული კულტურისათვის **ულვაში და წვერი** ოდითგანვე ღირსეულობის, მამაკაცობის და ვაჟკაცობის აღმნიშვნელი სიმბოლო იყო, ეს ტრადიცია დღემდეც შემორჩენილია. **უწვერო და უულვაშო** კაცი შერცხვენილად ითვლებოდა, ადამიანი რომელსაც უნდა, რომ მისი სიმართლე სავსებით მტკიცედ გამოხატოს, მიმართავს შემდეგ ფრაზეოლოგიზმს *Sakalımı keserim– წვერს შევიჭრი*. ქართული ენისათვის **წვერისა და ულვაშის** ტარება განსაკუთრებული დატვირთვისაა. კაცისათვის **წვერ-ულვაში**, ქალისათვის კი **მანდილი** მათი სიწმინდის რელიგიური, ეროვნული და კულტუროლოგიური მახასიათებლებია.

საქართველოსა და თურქეთს შორის სრულყოფილი ენობრივი და კულტურათშორისი კომუნიკაციისთვის საჭიროა სათანადო ლექსიკონებისა და სახელმძღვანელოების შექმნა (რომლებშიც განმარტებული იქნება ეროვნული თუ რელიგიური ტერმინოლოგიით შედგენილი ფრაზეოლოგიზმების ლინგვოკულტუროლოგიური მნიშვნელობანი). აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ დღეისათვის არსებული ლექსიკონები და წიგნების რაოდენობა არ აკმაყოფილებს ამ სტანდარტებს. ამის შესახებ აღნიშნულია სპეციალურ ლიტერატურაშიც:

„გარდა ლექსიკონთა მწირი რაოდენობისა, სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ არსებული ქართულ-თურქული და თურქულ-ქართული ლექსიკონების უმრავლესობა ძირითადად ცნობარის სახეს ატარებს, შეიცავს სიტყვათა მნიშვნელობების მწირ ინფორმაციას და ორიენტირებულია ენის ლექსიკური მარაგის ზერელე ცოდნაზე. ხშირ შემთხვევაში, არსებული ლექსიკონები არ იძლევა სიტყვის კონტექსტურ განმარტებას, მოცემულია სიტყვის მხოლოდ ერთი ან ორი ძირითადი მნიშვნელობა, რომელიც მოკლებულია ყოველგვარ საილუსტრაციო მასალას, სიტყვის შესახებ ელემენტარულ

მორფოლოგიურ ინფორმაციას და ა.შ. თურქული ენის მომხმარებელთა მზარდი ბაზრის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად, ეს ლექსიკონები საჭიროებენ სერიოზულ დახვეწას სხვადასხვა კრიტერიუმის გათვალისწინებით“ (ახვლედიანი, 2018: 115).

თარგმნის პროცესში ერთ-ერთი ხერხი მთარგმნელისათვის, როცა ფრაზეოლოგიზმი პირდაპირ არ ითარგმნება, განმარტების თანდართვაა. მაგალითად, ავიღოთ ფრაზეოლოგიზმი „*ნოეს კიდობანი*“: უცხოენოვანი მკითხველისთვის გასაგები რომ გახდეს მისი მნიშვნელობა, საჭიროა თან დაერთოს განმარტება იმის შესახებ, თუ ვინ იყო ნოე და როდის რა მნიშვნელობით გამოიყენება ეს ფრაზეოლოგიური ერთეული.

ან კიდევ: თურქული ფრაზეოლოგიზმი „*Sen derdini Marko Paşaya anlat*“, პირდაპირ რომ ვთარგმნოთ, მასში ჩადებული მნიშვნელობის გაგება შეუძლებელია, თუ არ ვიცით, ვინ იყო მარკო ფაშა და რა დროს გამოიყენება ეს ფრაზეოლოგიური ერთეული.

აღნიშნული კვლევიდან გამომდინარე, როგორც ქართულ, ისე თურქულ ენაში ფრაზეოლოგიზმები დღესაც დიდ როლს თამაშობს ყოველდღიურ ყოფა-ცხოვრებაში, სასაუბრო სტილში, სალიტერატურო ენაში, პუბლიცისტიკაში, კინემატოგრაფიაში, პოლიტიკურ დისკურსში, ლიტერატურულ გამოცემებში, თვით ენათმეცნიერთა ნაშრომებშიც კი. ახალგაზრდა თაობის უმეტეს ნაწილს არ ესმის ნაწილი ფრაზეოლოგიზმებისა, მეტადრე ისეთებისა, რომლებიც ძველი ყოფის, ადათ-წესებისა და სხვა ლინგვოკულტუროლოგიური დატვირთვისაა.

სასაუბრო სტილში ფრაზეოლოგიზმთა ფონდის დიდი ნაწილი გამოიყენება, თუმცა დარწმუნებით ვერ ვიტყვით, რომ ყველა მათგანი აცნობიერებს გამოყენებული გამოთქმის მნიშვნელობას ან კონკრეტულ სიტუაციაში სწორად იყენებს. არაა გამორიცხული სხვა გაუგებრობებიც: მაგ. ფრაზეოლოგიური ერთეულის კულტურის გაუცნობიერებლად გამოიყენება. *გულის ამოვარდნა, სულის შეკვრა, წელებზე ფეხის დადგმა, თავს ზემოთ ძალის არქონა* – სხვა ენისა და კულტურის მატარებელი ვერ გამოიყენებს ასეთ გამონათქვამებს, თუ სრულად არ ფლობს ამ ენის ფრაზეოლოგიურ ფონდს.

როგორც კვლევებმა გვიჩვენა, ნებისმიერი ენის ლექსიკურ სისტემაში ფრაზეოლოგიზმებს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია, სწორედ მათი საშუალებითაა შესაძლებელი ამა თუ იმ აზრის უფრო ნათლად, უფრო ხატოვნად გადმოცემა. ფრაზეოლოგიზმების შესწავლა ხელს უწყობს მეტყველების კულტურის ამაღლებას, ამიტომაც ნებისმიერი ენის სრულყოფილი შესწავლა შეუძლებელია მისი ფრაზეოლოგიური ფონდის გათვალისწინების გარეშე.

მიუხედავად ბევრი მსგავსებისა, კვლევები გვიჩვენებს, რომ ამ ორ ენას აქვს თავისი ეთნოსისა და რელიგიისათვის დამახასიათებელი ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც მხოლოდ ამ ენისათვის არის სპეციფიკური, რომელთა ზუსტი თარგმნა და გადმოტანა უცხო ენაზე შეუძლებელია ასეთ შემთხვევაში უნდა მოიძებნოს სათარგმნ ენაზე შესატყვისი ფრაზეოლოგიზმი ან თანდართული ჰქონდეს მოკლე განმარტებანი. ასეთ ფრაზეოლოგიზმებში ჩანს რელიგიური სხვაობაც (ქართული: *მამა აბრამის ბატკანი; ნოეს კიდობანი; აღდგომის გათენება; წითელი კვერცხის გაგორება; თურქული: აბდესის მოშლა; მის სულზე ეზანს კითხულობს; ეზრაელმა მოაკითხა; ორ მეჩეთს შორის უნამაზოდ დარჩა და ა.შ.*) ამ ეთნოსის ნებისმიერმა წევრმა იცის მათი მნიშვნელობანი, მაგრამ უცხოენოვანი მკითხველისა და მთარგმნელისგან ის სპეციფიკურ ცოდნას მოითხოვს. მათი გაგება განმარტების გარეშე შეუძლებელია.

დასკვნები

საკვლევი პრობლემის ირგვლივ არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობით ემპირიული მასალის ანალიზმა შემდეგი დასკვნების გაკეთების საფუძველი მოგვცა:

1. თანამედროვე ენათმეცნიერებაში არ არსებობს ერთიანი მოსაზრება ფრაზეოლოგიზმის ლინგვისტური არსის შესახებ, თურქი და ქართველი ლინგვისტების მიდგომა ამ მოვლენის მიმართ არაერთგვაროვანი და რიგ შემთხვევებში ურთიერთგამომრიცხავიცაა. ფრაზეოლოგიზმი წარმოადგენს მხატვრული აზროვნების შედეგს და იგი განიხილება, როგორც ერის სულიერი სამყაროს გამოხატულება;
2. საინტერესოა, რომ შესაპირისპირებელ ენებში მათი ენობრივი სისტემის სხვადასხვაობისა და განსხვავებული ენობრივი ოჯახებისადმი მიკუთვნებულობის მიუხედავად, არსებობს ეკვივალენტური და სინონიმური ფრაზეოლოგიზმები. ისინი დამოუკიდებლად აღმოცენდა. ეს ფაქტი მიუთითებს იმაზე, რომ საერთო ისტორიულმა წარსულმა, მსგავსმა სოციოკულტურულმა მდგომარეობამ ზეგავლენა იქონია ამ ერების ენობრივ ფონდზე და მათშიც, როგორც სხვა ენებშიც, ფრაზეოლოგიზმები ენაში ასახავენ ქვეყნის, კულტურის, ცხოვრების წესს, მათი გაქრობა კი კულტურულ ეროზიად და ენის დაკარგვად ჩაითვლება;
3. ენაში ფრაზეოლოგიზმების, კერძოდ კი სომატური ფრაზეოლოგიზმების ფორმირება პერმანენტული პროცესია. იგი დამოკიდებულია ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ვითარებაზე, ერის კულტურულ ცხოვრებაზე, რელიგიურსა თუ სხვა სახის პროცესებზე, რომლებიც უწყვეტად მიმდინარეობს თანამედროვე

განვითარებად საზოგადოებაში. ენა მუდმივად ვითარდება და მასში აისახება სხვადასხვაგვარი ცვლილება. ცნობილია, რომ თითოეულ ფრაზეოლოგიზმს წარმოშობის და დამკვიდრების საკუთარი ისტორია აქვს, თითოეულ მათგანში კოდირებული ინფორმაციაც კულტურულად დეტერმინირებულია და მისი დეკოდირება, რიგ შემთხვევებში, ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორის ფლობასაც მოიაზრებს;

4. იმდენად, რამდენადაც ფრაზეოლოგიზმები ირიბად გადმოგვცემენ სათქმელს, მათში კი იმპლიციტური ინფორმაციის გარდა, დიდი მოცულობით კომპრესირებულია კულტურული ინფორმაციაც, რომელსაც, ხშირად იმდენად ღრმა ისტორიული ფესვები აქვს, რომ ენის მატარებელთათვისაც კი რთულად გასაგებია მათი ეტიმოლოგია, შესაბამისად, თარგმნა დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული;
5. შესაპირისპირებელ ენებში მრავლადაა იდენტური, ეკვივალენტური და სინონიმური ფრაზეოლოგიზმი, რომელთაც, ხშირ შემთხვევაში, ლექსიკური ეკვივალენტობა და სინონიმურობაც კი ახასიათებს. მათში მრავლად მოიპოვება ე.წ. უთარგმნელი, ანუ უნიკალური ლექსიკური ერთეულების შემცველი ფრაზეოლოგიური ერთეულებიც, რომელთა მნიშვნელობის გადმოცემა მხოლოდ და მხოლოდ თანდართული განმარტებითაა შესაძლებელი;
6. როგორც აღვნიშნეთ, ფრაზეოლოგიური მნიშვნელობანი თავის მხრივ ქმნიან კონცეპტუალურ ველებს, კონკრეტულად სომატურ ფრაზეოლოგიზმებთან დაკავშირებული მნიშვნელობები გამოხატულია როგორც სულიერი, ასევე მატერიალური ფორმით, სხეულის სხვადასხვა ნაწილი განსხვავებული მნიშვნელობის კონცეპტებს ქმნიან, რომლების გაანალიზების საფუძველზეც იქმნება კონცეპტუალური ბადე. კონცეპტუალური ველის ჩამოყალიბებისას საყურადღებო ფაქტია საერთო ერთეულების არსებობა ქართულ ენასთან და მათი გამოყენების არეალი;
7. ჩვენი კვლევის მნიშვნელოვანი ასპექტი სომატურ ფრაზეოლოგიზმებში არსებული კონცეპტების ნიადაგზე კონცეპტუალური ველების შედგენაა. გრაფიკების მეშვეობით

გამოიკვეთა საერთო ერთეულებიც და როგორც თურქული, ისე ქართული საყაროსთვის სპეციფიკური ფრაზეოლოგიზმები.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „Türkçe Deyimlerin Yabancıara Öğretimi (Teaching Turkish Idioms To Foreigners)“
OCERINT-ის მე-8 საერთაშორისო კონფერენცია განათლებაში მიღწევების შესახებ.
თურქეთი, სტამბული. კონფერენცია: INT online ISSN: 2411-183X
DOI Number: 10.18769/ijasos 2022
Web: www.ocerints.org, email: intoffice@ocerint.org. <http://ijasos.ocerintjournals.org>.
2. „თურქულ და ქართულ ფრაზეოლოგიზმთა შეპირისპირებითი ანალიზი“
„აღმოსავლეთმცოდნეობის მაცნე“. ტომი V. ბათუმი. 2022
<https://openjournals.ge/index.php/hos/about>.
3. „ენის ნაციონალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის ასპექტები თურქული ენის
სალექსიკონო მასალის საფუძველზე“
„ფილოლოგიური მაცნე“ ტომი VI. ბათუმი. 2021
<https://openjournals.ge/index.php/philologicalbulletin/issue/view/647/157>

Batumi Shota Rustaveli State University

Faculty of Humanities

Department of Oriental Studies Department of European Studies

Copyright

Kristine Tsintsabadze

Conceptual field of phraseological units and linguistic aspects of their translation

Specialty - Linguistics

To obtain the degree of Doctor of Philology Presented dissertation

A b s t r a c t

Batumi - 2022

The research has been carried out at the Department of **Oriental Studies/ Department of European Studies** at Batumi Shota Rustaveli State University.

Academic Supervisor:

Ketevan svanidze

Doctor of Philology,
Associate Proffesor,
Batumi Shota Rustaveli
State University;

Lile Tandilava

Doctor of Philology,
Associate Proffesor,
Batumi Shota Rustaveli
State University

Evaluators:

Nana Tsetskhladze

Doctor of Philology,
Associate Proffesor,
Batumi Shota Rustaveli
State University;

Liana Chkonia

Doctor of Philology,
Assistant Proffesor,
Batumi Shota Rustaveli
State University;

Harun Chimke

Doctor of Philology,
Assistant Proffesor,
Kutaisi, Akaki Tsereteli
State University.

The defense of the dissertation will take place on December 28 ,2020, at 17:00 Room 37,at the meeting of the Dissertation Board of the Faculty of Humanities at Batumi Shota Rustaveli State University.

Address: Batumi 6010, 35/32 Ninoshvili/Rustaveli Str, Block I

The dissertation is available at BSU Iliia Chavchavadze library and on the BSU website (www.bsu.edu.ge)

Secretary of the Dissertation Board Doctor of Philology, Associate Professor

M. Kikvadze

Introduction

The relationship between language and man is actively studied by many sciences, including linguoculturology. Since a person is an active native speaker, he revitalizes, develops, and contributes to the existence of the language in its active phase.

Intercultural knowledge and development include not only the study of the language grammatically and graphically but also the knowledge of the culture and customs of the ethnic group characteristic of this language. This is when a language is thoroughly studied and used, this fact helps a person to see the language being studied from a cultural point of view.

The presence and existence in the modern language of a phraseological unit with a history of several centuries and its use in speech mean that it is suitable for all ages, all peoples, and all stages of development.

The cultural features of the language are manifested in its cultural monuments, literature, cinema, and even clothing. Cultural mentality can be seen in various areas. As for our study, we tried to identify the national and cultural characteristics of the nation in Turkic phraseological units and, based on the analysis of their connotative field, identify and analyze the difference between Georgian and Turkic cultures and the translation difficulties caused by this difference.

Phraseology is constantly the object of attention and research, even though a lot is devoted to the study of phraseological units and this process continues, it is and it is very interesting to identify and analyze its various features in the course of its study.

We believe that it would be rather bold, but fair to say that the Turkic language, the history, structure, and semantics of which have been the subject of many studies and works, has practically not been studied from a linguoculturological point of view. Linguistics as a scientific discipline is in its infancy. The main goal of linguoculturology is to study the relationship between language and culture, language and ethnicity, and language and mentality of the people. Linguistic course research allows you to penetrate deeper into the semantic layers of the language, to discover the culture preserved in it and the cultural elements that reflect the

people's consciousness. It is also very interesting to study the national and cultural features of

language units. In this direction, one of the interesting and inexhaustible research problems is phraseology, which is of great importance in describing and studying the linguistic picture of the world, involving the study of the code of a given culture. from a linguocultural point of view, and on the other hand, to identify and analyze cultural aspects that cause translation difficulties.

At first glance, phraseological units are a simple language formation, but it is difficult to determine the exact meaning of the information presented in them and, therefore, the area of their use. They deserve careful study because of the ethnocultural information embedded in them, in coded form, it is the factors mentioned above that determine the **actuality** of the research topic.

As we have already mentioned, phraseological units are very interesting and inexhaustible units from the point of view of research. And, as we indicated above, despite the ongoing interest in this language unit and the abundance of relevant research, our work is also aimed at studying and presenting another aspect of it. In particular, the **purpose** of this study was to describe the conceptual field of somatic phraseological units in the Turkish language and to identify and analyze their linguistic and translational nature. In the work, we tried to focus not only on linguistics but also on cultural aspects and features of the translation of phraseology. To achieve this goal, we set ourselves the following specific **tasks**:

- ✓ Establishing the definition of phraseologism and identifying the factors of its separation from the phraseological unit;
- ✓ Collecting Turkish phraseology containing vocabulary denoting body parts and their analysis;
- ✓ Comparison of Turkish somatic phraseology with Georgian phraseology and their translation equivalents;
- ✓ Definition (composition) of the conceptual field of Turkish somatic phraseological units and their linguocultural analysis;

The danger of "alienation" of the Turkish language is based on the analysis of lexical material and the elimination of possible problems that arise when translating Turkish phraseological units into Georgian;

The **methodological basis** of the work is determined by the goals and objectives set; linguistic observation and descriptive methods of comparative analysis are used in the work.

The **theoretical value** of the work is determined by the fact that it contains the analyzes and conclusions necessary for cultural studies and linguoculturology. **The practical purpose** of the article is to establish what can be done to improve communication and strengthen relations between these two neighboring countries, both in the field of education and in other areas. The translation of phraseological units, the selection of their most accurate, optimal translation equivalents, and, possibly, the compilation of an updated Turkish-Georgian phraseological dictionary, which at the same time will be situational (if it is also described in the dictionary entry), will certainly help improve communication between these two countries.

Structure and scope of the work: The scope and structure of this article are determined by the goals and objectives set. It consists of an introduction, three main chapters, nine subchapters, a conclusion, and a bibliography.

The introduction emphasizes the cultural properties of the language, the importance of choosing a research topic, relevance, novelty, goals, and objectives of the research topic.

The first chapter presents and analyzes the opinions of the Turks themselves, as well as other foreign and Georgian scientists and researchers regarding phraseology as a linguistic and cultural phenomenon; Based on the opinions of Georgian and Turkish linguists, their views on phraseology are identified and analyzed, theories of the formation of phraseology as a separate linguistic discipline are presented, and the opinions of linguists regarding the separation of the term phraseology and idiom are summarized.

Since somatic phraseology occupies a relatively large number of phraseological units, the essence of the concept is analyzed in **the second chapter** of our work. The full list of Turkish somatic phraseological units is described in the phraseological dictionaries Omer Aksoy (Aksoy, Ö.A., *Deyimler Sözlüğü 2.*), E. Mamuliya (Turkish-Georgian phraseological dictionary),

LAFSÖZLÜK (website) and their conceptual field in their composition and contrast (Turkish-Georgian) aspect is analyzed. In the same chapter, several Turkish and Georgian phraseology are contrasted, which are divided into three options: identical; Comparison, and “untranslated phraseology”, comparison of Turkish and Georgian phraseological dictionaries gave us very interesting results, the similarity expressed in somatic phraseology aroused interest in comparing phraseology in general, where their identity with units used today, both in Turkish and Georgian languages, as for the "untranslatable" Phraseologisms, the words included in it are religious and national terms characteristic of a particular ethnic group.

The third chapter of the article is devoted to cultural aspects that cause difficulties in translating phraseology, in particular, Turkic somatic phraseology into Georgian, which we explain by the presence of national and cultural features of national identity. This is one reason for the difference between the two languages. This chapter provides ways to overcome the problems that arise when translating so that this complex process can be carried out more easily, and the completed translation is as understandable and equivalent as possible.

In the final part, the results of the theoretical and practical generalization of the study are summed up.

The work is accompanied by a list of **references**, which includes eighty one titles of scientific papers.

General description of work

The first chapter of the work "Linguistic Essence of Phraseology and Phraseology and Their Culturological Nature" includes three subchapters: the first of which "The Concepts of Phraseology and Phraseology in the Theory of Linguistics" was devoted to the formation of views on international linguists, the second "The concepts of phraseology and idioms in Georgian linguistics " contains the opinions of Georgian linguists and the third one, "The Concepts of Phraseologism and Idiomatics in Turkish Linguistics", was devoted specifically to the views of Turkic linguists on phraseological units.

In this chapter, we present and analyze the opinions of Georgian, Turkish, and other foreign scientists and scholars about the linguistic essence of phraseology and its cultural component.

The establishment of the term "phraseology" is associated with the name of the French scientist Charles Bally. Kaladze in his work ("Features of teaching English phraseological units at a basic level") conveys Charles Ball's opinion on phraseology. The scientist noted that in different languages, in addition to a rather extensive vocabulary, there are so-called fixed expressions that are distinguished by special artistry and expressiveness. In addition, he considered phraseology a section of linguistics that studies fixed expressions, their origin, development, and functioning in the language system (Kaladze, 2017: 9).

Thoughts of linguists on the formation of phraseology as a separate discipline are following N.M. Shansky (1961) B.A. Larin (1956) devoted his works and supported the idea that phraseological units are a separate linguistic discipline, although this opinion was opposed by I.E. Anichkov (1926) and A.I. Smirnitsky (1954) considered phonetics, morphology, syntax, and semantics as real linguistic disciplines.

"The noticeable appearance of phraseology in linguistic literature became a prerequisite for its actualization in methodological literature as well. It has been argued that the main goal for language learners should be to memorize a large number of phraseological units (Wray, 2000), but the effective and intelligent use of memorized vocabulary in practice remains a serious problem. Taking into account the different levels of language knowledge of students, different cultural backgrounds, and different learning abilities and interests, the question of the dosage of teaching phraseological units has become debatable. A pertinent question is: to what extent do the phraseological units that we teach correspond to the needs of language learners? (Granger, 1998)" (Kaladze, 2017:12).

As we have already mentioned, phraseological units are one of the main and constant issues of language research. Despite disagreements, most linguists agree that phraseologism, in terms of its linguistic composition and cultural characteristics, fully meets the necessary standards for separating it into the ranks of an independent linguistic discipline.

The question of the term itself attracts special attention from researchers, since the correct definition of the term, and the exhaustive formulation of the definition will allow us to capture the essence of the event in the correct form and image. Phraseologisms under different names can be found among the foreign scientists named above and not only in their studies and works. The following terms are used to designate figurative expressions: phraseological unit, phraseological fragment, phraseological entity, interjection phraseological unit, a fixed expression, and collocation.

As for the Turkish language, along with figurative expressions and proverbs, research and study of phraseology continue. Until the 30-40s of the 20th century, the Ottoman "tabir" was used to convey the phraseological unit of the word. In 1935, in the modern era, the word "deyim" is used as a phraseological unit in both colloquial and literary language.

Disagreements among linguists are also caused by another very topical issue: the comparison and opposition of phraseology and Idioms and, based on the analysis, an argumentative determination of whether these two linguistic phenomena are the same linguistic unit and whether they can be replaced by each other another in a particular context.

According to T. Gamkrelidze, for fixed expressions, that is, phraseological units, structural, lexical, semantic, and also usable stability is important. In phraseological expressions, only one lexeme is semantically transformed, the components retain their semantic independence, and the nomination (name) is analytical (Akhaladze, 2021:10).

S. Ozhegov wrote: "The word "phraseology" itself has not yet become a real term, since it combines various phenomena, often combined with the term "idioms" or opposing it" (Ozhegov, 1958: 34).

According to V. Vinogradov, "the latter, as well as phraseological units, means such compounds that exist in the language in a finished form, have a constant lexical composition, but the connection between the components is less strong, they can be replaced by synonyms" (Vinogradov 1947: 111).

V. Vinogradov considered figurativeness to be the difference between Idioms and phraseologism. According to Vinogradov's classification, there are three types of phraseology:

1. Phraseological unit (ენის იღესავს - one is sharpening the tongue);
2. Phraseological entity (ზემოდან იყურება - one is looking down from above);
3. Collocation (უღრანი ტყე - dense forest).

According to Feize Hefchilinger, phraseology is a combination of at least two words that loses their basic meaning and creates an abstract concept. (Hepçilingirler, 2018:4) .

Based on a review of research and opinion, we can establish similarities and differences between the two terms. As for similarity, first of all, their common feature is syntactic incompatibility, as we have already mentioned in the case of both, separate knowledge of the meanings of the words included in it does not allow us to understand the final meaning. Both of them have a ready-made lexical structure, the meaning cannot be changed by replacing words, a common feature is also metaphorical, which is a necessary condition for expressiveness.

In addition to common features, there are many distinctive nuances that researcher A. Akhaladze formulated quite interestingly (Akhaladze 2021: 13): “Unlike an idiom, the general meaning of phraseological expressions is partially derived from their main word, which is, of necessity, an abstract name. Only one component of such speech is subject to metaphorization, and in Idioms the whole expression is metaphorical. In addition to the above, idioms are distinguished by the uniqueness of the preposition, which implies that its exact analog does not occur in other languages. that is, Idiom is also a carrier of an ethnic attribute. For example: sit on a donkey/mule; His head is in a hat; It moves through the shaft of the needle; He threw a stone with his tail and so on (Akhaladze 2021: 13).

By quoting Georgian linguists, the difference of opinion becomes clear, although the same similarities that were highlighted in the opinions of foreign linguists can be seen here as well. Their main distinguishing feature is imagery, although the words that make up both the idiom and the phraseology, taken separately, cannot lead to the final meaning, it can also be seen in the given quotations.

Since part of the phraseology is compiled and formed on the basis of historical facts and ethnic customs, it is most interesting to determine their role from the linguological-turological point of view. This is the basis of the work. As for the term, the phraseological unit is conveyed by one specific word "DEYİM". In the Turkish language, one-word phraseological units are rarely found, about which the opinions of linguists are divided, some believe that they belong to the list of phraseological units, and the opposite opinion suggests that phraseological units are a combination of at least two words.

According to structural data, phraseology in Turkish linguistics is arranged as follows:

1. Phraseologisms are stereotypes, therefore the units consisting of folk words are untranslatable, and the change of the word places of the rest of the existing phraseologisms is also very rare;

2. A phraseological unit is a sentence or phrase consisting of more than one word or phrase;

3. Phraseologisms in such a structural situation (mainly) consist of two words;

4. In the formation of phraseology, words should have different meanings in addition to their true meanings;

5. Phraseologisms are stereotypes like proverbs. Even if there is a word of the same meaning instead of the words included in it, it cannot be replaced and it cannot be broken syntactically.

The common European criteria adopted by the Council of Europe in recent years emphasize that to be competent in a foreign language, it is necessary to know the formal characteristics of this language and the area of its use. Learning a language also requires knowledge of the language and the social and cultural characteristics of the nation that speaks it.

From the theoretical material given in the first chapter, the views of both foreign and Georgian linguists on phraseological units and generalizations of idioms are visible.

Phraseologism can contain the entire stock of words of the dictionary both in direct and figurative meaning, therefore, when comparing it with other languages, it is easier to find an identical or close phraseological unit, although Idioms in many cases do not give a complete definition of the phraseological unit. An idiom is a figurative expression in a narrower sense, for which it is difficult to find an exact or matching phraseology when compared to other languages.

The issue is further complicated by the fact that in Turkish the term phraseology and idiom are not separated from each other, in particular, in Turkish figurative expressions are considered and discussed in the same space. Only phraseology and proverbs differ from each other. All this may be because the Turkish language is still under development in this regard. The standards that have already been established in international linguistics are still at the level

of research in the Turkish language. In Turkish linguistics, there is no mention of a separate discipline, not to mention the linguistic study of phraseological units. The ethnic terms used in the existing phraseology are explained over time by the relationship between the language and the culture of history.

In the second chapter of the article "**The Linguosemantic Essence of the Concept and the Conceptual Field of Turkish Somatic Phraseology**", which consists of two subchapters, the concept is analyzed as a linguistic and as a cultural phenomenon. It examines and describes the ability of phraseological units to build a conceptual field around a particular linguistic element.

This chapter also provides a list of Turkish somatic phraseological units containing lexical units denoting body parts in the Turkish phraseological dictionary, and also describes and analyzes their conceptual nature, conceptual field is created. A comparative analysis of several Turkish phraseological units with their Georgian equivalents and other types of phraseological units is also carried out. The analysis carried out confirms the possible linguocultural connection between these two languages to the extent that it is reflected in the phraseological units of the language.

Languages and cultures of the world, of course, differ from each other and have their characteristics. Therefore, it is impossible to translate a text from one language into another with absolute identity and transmit it in a kind of unchanged form, if we do not take into account the change in the language code itself. The conceptual field in the human mind is changeable in time and space and is a much larger part than the part that is expressed by linguistic means.

“The understanding of a linguoculturological concept (hereinafter referred to as the concept) does not coincide with the classical (traditional) definition of the concept, which implies a set of essential features of an object. The modern culturological and linguoculturological approach to the concept, first of all, considers it as a concept of spiritual value, which once again proves another paradigm shift in the humanities, when the anthropocentric paradigm takes the place of the dominant system-structural paradigm at the beginning of the last century, "S. Omiadze noted (Omiadze 2017: 93).

In our work, several somatic phraseological units are presented and analyzed, which occupy an important place in the structure of a phraseological unit, in particular: forehead, eye, mouth, tongue, tooth, eyebrow, hand, foot, ankle, ear, nose, knee, hand. In the target phraseological unit, the main elements expressing words are, in addition, the list includes such words as nail, finger, lip, neck, chin, hair, beard, and mustache.

"Soma" is a Greek word meaning "body". Somatic refers to something related to the body and not to the mind. Russian scientist I.N. Karaulov notes that “we cannot understand a language if we do not go beyond it if we do not turn to its creativity, its bearer, and users, the people, a competitive national personality” (Karaulov 1987: 7).

The root of the term somatism, which is widely used in linguistics, comes from the word somatics, which is used in the same sense in medical science. One of the characteristics of somatic phraseology is that the use of the name of each body part indicates a metaphorical meaning. Almost 60% of the phraseological dictionary is made up of somatic phraseologists.

The list of phraseological units by the names of the above-mentioned body parts is accompanied by graphs to find out which emotions and feelings the units related to one or another body part belong to. The general graph contains those phraseological units that can be found in the Georgian language and have the same meaning. For example, we discussed: lip and shoulder.

lip

- o *Dudak Büktü* - ტუჩები აიბზუა (*disapproved*);
- o *Dudak ısırdı* - ტუჩი მოიკვნიტა (*felt worried*);
- o *Dudak sarkıttı* - ტუჩები ჩამოუშვა (*felt sad*);

თურქული „ტუჩი„	საერთო	ქართული „ტუჩი„
Dudak sarkıttı- ტუჩები ჩამოუშვა (მოწყენა)	Dudak büktü-ტუჩები აიბზუა (დაწუნება)	ცხვირი ჩამოუშვა (მოწყენა)

	Dudak ısırđı-ტუჭი მოიკვნიტა (აღელვება)	
--	---	--

Despite the paucity of phraseology related to the component lip, common units can be found in Georgian and Turkish. It is not known in which language it originated, from which language it was transferred to another. The existence of common phraseology can be explained by the fact that they appeared independently in both languages.

consider another example:

arm

- o *Omuz omuza-* მხარი მხარს, ერთად, ერთიანი ძალით (*Help*)
- o *Omuzdan attı-* მხრებიდან გადაიგდო, არასასურველი რაღაცისაგან განთავისუფლდა (*completed doing something*)
- o *Omuzlar kaldırır-* მხრებს იჩეჩავს, დაბნეულია არ იცის რა ქნას (*In Georgian the same unit is used to express that one is confused or does not know anything*);
- o *Omuzları çökmüş-* მხრებჩამოშვებული, დაღვრემილი, გულგატეხილი (*sad*);
- o *Omuzuna alır-* თავის მხრებზე იღებს (*becomes responsible for it*);
- o *Omuzuna biner-* მხრებზე აწევს, (*one finds it difficult*);
- o *Omuzuna vurur-* მხარზე აკვიდებს, (*orders somebody to do something*);
- o *Omuzunu silkti-* მხრები შეიბერტყა, (*get rid of it*);
- o *Omuzunda taşır-* ზურგით ატარებს, ძალიან უფრთხილდება, უვლის, პატრონობს, *looks after it* (ცივ ნიავს არ აკარებს). (ქართ: ხელის გულზე ატარებს *In Georgian: Carries on the palm*);
- o *Omuzunu verdi-* მხარი მისცა, დაეხმარა, (*helped*) (*stood by one's arm*);

თურქული „მხარი„	საერთო	ქართული „მხარი“
Omuz omuza-მხარი მხარს (მხარდაჭერა)	Omuzlar kaldırır- მხრებს იჩეჩავს (არცოდნა, დაბნეულობა)	

Omuzdan მხრებიდან (თავისუფლება)	attı- გადაიგდო	
<i>Omuzları</i> მხრებჩამოშვებული (იმედგაცრუებული)	<i>çökmüş-</i>	ყურებჩამოყრილი
Omuzuna მხრებზე (პასუხისმგებლობა)	alır-თავის იღებს	თავის თავზე იღებს
Omuzuna მხრებზე აწევს (სირთულე)	biner-	ტვირთად აწევს
Omuzunu მხრები (თავისუფლება)	silikti- შეიბერტყა	თავიდან მოიშორა
Omuzunda ზურგით ატარებს (მოვლა)	taşır-	ხელის გულზე ატარებს
Omuzunu verdi- მისცა (დახმარება)	მხარი	მხარში ამოუდგა

Phraseologisms related to shoulder and their meanings, compared to other concepts, are easier to decipher and use, since they mostly mean help, both in Turkish and Georgian languages. *მხარში დგომა, მხარის მიცემა, მხრებზე პასუხისმგებლობის აღება*. As for the common phraseology - "shrugs" is an action expressed by the external behavior of a person, which is a behavior familiar to both languages.

Hair, beard, and mustache also occupy a place in the ranks of somatic phraseological units. From ancient times to the present day, the beard and mustache have cultural significance,

it is a symbol of conscience and honor, this cultural relic is still relevant to Turkish culture. For example, *წვერს შევიჭრი* (*I will cut my beard*) A similar phraseological unit is used by a man when he is sure of something, the statement that he claims is an axiom, he is so sure that he equates it with cutting a beard (cutting a beard is a shame).

The list of somatic phraseology and their conceptual fields clearly shows that two countries, which are radically different from both religious and cultural points of view, have many similarities. The change of time and traditions could not diminish the aforementioned similarity, and the proof of this is the number of similar units in today's dictionaries.

In addition to somatic phraseology, in the second subsection, we compared non-somatic phraseology to make our conclusion more solid based on their analysis that Turkish and Georgian languages have many common phraseological units. In the above subsection, we also cited and analyzed different units, and explained the reasons for these differences by the customs and traditions of a particular ethnic group.

Identical phraseology:

- *ო კაცად აქცია- Adam etti;*
- *ფეხები უკან უკან რჩება- Ayakları geri geri gider;*
- *თავის მოსაფხანად არ სცალოა- Başını kaşımaya vakti yok;*
- *გულისყურით მოსმენა- Can kulağıyla dinlemek;*
- *ძვალი და ტყავი დარჩა- Deri kemik kaldı;*
- *ენა გადაყლაპა- Dilini yuttu;*
- *ენის წვერზე ადგას- Dilinin ucundan oluyor;*
- *ხელიდან წავიდა- elden gitti;*
- *ხელ- ფეხი შეკრული აქვს- Eli ayağı bağlıdır;*
- *გულიდან ამოღება- Gönlünden çıkarmak;*
- *გულში ჩავარდნა- Kalbine düşmek;*
- *ყურებამდე გაწითლება- Kulaklarına kadar kızarmak;*

- გონების მოკრება- *Zihnini toplamak*;
- გასაგებ ენაზე საუბარი-*anladığı dille konuşmak*;
- ცხვირის წინ-*burnunun dibinde*;
- დანა პირს არ უხსნის-*bıçak açmamak*;
- ზურგის ქვევა-*sirt çevirmek*;
- ჭკუა დააკარგვინა-*Aklını başından almak*;

The above-mentioned phraseological units are only a small part of the group, which are represented by phraseological elements composed of the same words, both in the Georgian language and in Turkish, and are used in the same situation.

Equivalent phraseology: (whose word order and meanings are different, although in Georgian we have a coincidence that is used in a similar typical situation).

Cehenneme kadar yolu var- ჯოჯობეთამდე აქვს გზა: (There is a road to hell) (ჯანდაბამდე გზა ჰქონია);

Çıktı dokuza inmez sekize- ავიდა ცხრაზე, არ ჩამოვა რვაზე: (Sat on a donkey, became stubborn);

Devede kulak- აქლემზე ყური: (ზღვაში წვეთი);(a drop in the sea);

Gözde kaş arasında- თვალსა და წარბს შორის: (between eye and hand);

Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün (თეთრია თუ შავი, მაგას შემდეგში დაინახავ)-ურემი რომ გადატრიალდება, გზა მერე გამოჩნდება; (When the cart overturns, the road will appear later;);

Al birini, çarp ötekine (აილე ერთი, დაარტყი მეორეს)-ერთი მისცხე მეორე მიტყეპე;(Hit one and beat another)

Arka arkaya vermek (ზურგის ზურგზე მიცემა)-მხარის მხარზე მიცემა;(side feed on the shoulder);

Aslan sütü(ლომის რძე)-ყურძნის წვენი (სასმელი); (drink);

Ayakları yere değmemek-მიწაზე ფეხს არ ადგამს(does not step on the ground);

Untranslatable phraseology: (a phraseology that is not found in the Georgian language) distinctive features and meanings are determined mainly by national, traditional, and religious

vocabulary. The examples we have given are mostly saturated with religious vocabulary, and each of them has a history of formation in the language. Since the literal translation of such a phraseological unit does not mean anything, a brief explanatory text is attached to understand the meaning.

Examples of untranslated phraseology:

Onun ruhuna ezan okuyor-He reads Ezan for his soul (Mamulia, 2006: 73). This phraseological unit, characteristic of the Turkish people, is composed of elements of religion and Islam and means spoils work, harms;

Abdesi bozmak- Violation of ablution, which means receiving sad news in an uncomfortable situation. (ablution is the ritual of washing before prayer);

Sen derdini Marko Paşaya anlat- Tell Marko Pasha that you are worried, it is the same as that you are not worried about anyone, no one cares about your worries. (Marko Pasha was a famous doctor of ancient times, who, along with treating the sick, was very patient, could listen for hours about their plight, and always tried to help everyone, which is why I noticed this phraseological unit if no one cares about your plight, they say, only Marco Pasha will listen to him);

Ahpeş keçi gibi kafasını sallıyor- He shakes his head like Ahfesh the goat (he doesn't understand anything and agrees anyway (According to the report, Ahfesh was an Arabic linguist who "taught the goat to read and write").

Azrail geldi- (Azrail geldi) სიკვდილმა მოაკითხა, ცოტა დრო დარჩა; Death has come, little time is left.

Kadir gecesinde doğmuş- Born on the night of Kadir, (Mamuliya, 2006:179), born on a lucky star (according to reports, the night of Kadir is a precious night in the Muslim world, at this time four angels descend to earth and all sorts of good and positive things happen);

Cami yıkılmış, fakat Mihrabi yerinde- The mosque is destroyed, but the mihrab is in place, no matter how much time passes, it is still the same, time does not reduce anything, it does not change (they talk about a woman whose beauty does not change with age and remains so beautiful);

sarı çizmeli mehmet ağa- Mehmet Agha in yellow boots, whose identity is unknown, refers to an unknown person;

The connection of so many years left its mark on the language and caused their interference, a kind of "mixing". Phraseologisms of this type is mainly preserved in mountainous Adjara, where traces of oriental culture can still be observed.

ყუსურზე არ დამიხედო;

სულის სიმწართით სიტყვის დაკავება;

თვალიდან ჩამოვდება;

ეზიეთის მიცემა;

ენაზე მოსვლა; ხათრის გატება;

These phraseological units are considered a kind of calque (a word or expression built based on a word or expression in another language).

Turkish language calque is the following: *İleri geri konuşur- წაღმა-უკუღმა ლაპარაკობს* (Mamulia, 2006:169).

Commonly used calque are: *ხეხერი არ აქვს- არაფერი იცის, არაფერი არ გაეგება*. He knows nothing. (haber- information, message, ამბავი, ცნობა, შეტყობინება).

The following is the calque to express anger *Hışmına uğradı- ხიშმი ჭამა* (Püsküllüoğlu, 2006: 449).

And other calque: *ყაფა/ხაპერი საქმობს, იგივეა რა თავი უმუშავებს kafası işler* (მამულია, 2006:176).

The area of use of the so-called calque, brought from the Turkish language and established in the Georgian language, of course, is relatively small, but the fact is that at some level it is still present in the language. This fact is very interesting and important from the point of view of research in the field of linguoculturology.

Forehead, eye, eyebrow, nose, ear, lip, tooth, tongue, jaw, and those parts of the body that are located on the head and convey the emotional background of a person intersect as positive and negative concepts.

Hair, beard, mustache: Associated with old age, age, and, most importantly, religiosity,

the wearing of a beard and mustache is a defining factor in the cultural mentality.

Hand, finger, nail - conveys meanings related to work, reconciliation, attitude, the value of humans, and general values.

Leg, ankle, knee: work, distance, and expression of age are also found here, which is identical to Georgian phraseology: *მუხლებში ძალა, მუხლის მოკვეთა*, strength in the knees, cutting the knee, which is the most interesting, kissing the knees and skirts of the lap is an expression of great respect, which is not uncommon to the Georgian national spirit and language.

Somatic phraseology is so diverse and contains interesting meanings that, one might say, completely covers the means of expressing both emotions and feelings. If the concept of the heart is added to their list, without which it is impossible to express love or other emotions and feelings, then the expression of feelings and experiences will be completely covered, conveying everything that carries the content of phraseological units.

The **third chapter** of the work is entitled "**Aspects of translation of somatic phraseology**", in the first sub-chapter "Aspects of the internationalization of the language based on the analysis of lexical material" the opinions of modern Turkish linguists on the current problems of the Turkish language are presented and analyzed.

The combination of languages and cultures, as we said, leads to interference, a kind of mixing, that is, their mutual migration. This fact is especially common in modern times in the literary or colloquial language: the native word is replaced by a foreign word.

Compared to other languages, the situation in Turkish is different in terms of this problem. Today, while the internationalization of the language is considered a positive development for most languages, the situation is reversed for the Turkish language. Modern Turkish linguists almost unanimously note that the internationalization of the language negatively affects the Turkish language, as it can weaken the language and lead to further degeneration.

“When we talk about language, we must also take into account that Turkey is going

through a difficult period today, people are tired, hopeless, so many young people are out of work, this state, created by the mayor of Ataturk, is in great danger. Since the sinking of the famous Titanic was considered impossible and sank anyway, the Turkish language is in the same position today. Of course, Turkey will overcome this stage, but the traces of this difficulty will remain for a long time.” (Karaveli, 2012:23-32).

TDK Türkçe Sözlük (2011) We summarized the results of the analysis of the material of the intralingual dictionary in the form of the following conclusion: the dictionary includes many international lexemes. These are lexemes, the frequency of which is quite high in the Turkish language. Moreover, they are already reflected in dictionaries. It also notes the fact that new words were created in Turkish based on foreign words and are already considered basic Turkish words.

In the modern world, the Turkish language, like many others, is strongly influenced by global processes, as a result of which it changes its face. The process of internationalization is so powerful and fast that it is almost impossible to stop it. However, modern Turkish linguistics and modern Turkish society do not stop trying to resist this process, and if they cannot stop it, at least they can weaken it. However, as the analysis shows, excessive nationalization of the language can become a factor hindering the development of the language.

Since one of the goals of our work was to study the difficulties of translating phraseology and ways to overcome them, the second subchapter of the third chapter was devoted to posing the problem of translation.

The purpose of translation is to make the incomprehensible understandable. Even so, the nature of the translation depends on what the translator is trying to convey in terms of mood, form, thought, or what is meaning, literal meaning, figurative, symbolic ... or all together? (Kharanauli 2014:1-11).

What can be said about what the translation might look like? Roughly speaking, the translation can be literal and limitless, with the maximum formal and semantic equivalence, and the commented translation - revised. The type of translation is determined by the size of the

translation segment, the larger the translation segment, the freer the translation.

The main thesis on which this study is based is that translation is not only an act of interlingual communication but also a means of establishing intercultural communication.

Linguistics, as you know, studies the relationship between language and man, language and culture. Cultural and national shades in phraseological units are so noticeable that the third subsection was devoted to **"Phraseologisms reflecting national-cultural features in Turkish and their Georgian equivalents"** and their study. This refers to units compiled using terminology that reflects a specific ethnicity, religion, and culture. The absolute equivalent of which cannot be found in the translated language. When translating, it is naturally necessary to take into account background knowledge, which refers to the joint knowledge of the speaker and listener, which forms the basis of linguistic relations. Background knowledge and the presence of an intercultural intermediary are necessary for translation, especially when translating such units as phraseological units. In this case, the translator bears double responsibility. In addition to the fact that the given unit is to be translated, at the same time it is necessary to find a match known and available in the language into which the specified unit is to be translated, and if no matching variant is found, the "untranslated" phraseology must have an appropriate explanation.

The fourth subsection of the third chapter of the article was devoted to **"Linguistic and cultural aspects of the translation of Turkish somatic phraseology"**.

Four main problems cause difficulties in the translation of phraseological units (Baker, 1992).

- ✓ First, there is a shortage of phraseology equivalents in the target language. The same thing can be conveyed by one word in one language and a long-expression in another. It is unrealistic to expect that it is easy to find an equivalent phrase for this or that phraseological unit in the language. Phraseologisms have such a strong cultural content that the translator needs to be not only a linguistic but also a cultural intermediary - one must have sufficient knowledge of the historical, geographical, cultural, social, and many other aspects of both languages and cultures;

- ✓ The second difficulty lies in the fact that when translating a phraseological unit, a phraseological unit may have an equivalent, but is used in a different context;
- ✓ The third factor involves the complete coincidence of the literal and idiomatic meanings in the text;
- ✓ Fourth, this is the rarity of using phraseology in the source and target languages.

R. Jakobson in his work **“Issues of the Theory of Translation in Foreign Linguistics”** (Jakobson, 1978:16) gave us the following classification of types of translation.

“We distinguish three ways of interpreting a verbal sign: it can be transferred to other signs of the same language, to other languages, or another non-verbal symbol system. We can name these three types of translation:

- 1) Intralingual translation or renaming - interpretation of word signs through other signs of the same language;
- 2) Interlingual translation, namely translation - the interpretation of verbal signs through other signs of another language;
- 3) Intersemiotic translation or transmutation is the interpretation of verbal signs through non-verbal sign systems” (Jakobson 1978: 20).

Our study was devoted to the second, interlingual type of translation according to Jakobson's classification, since we are dealing with the translation of phraseological units in two different languages, however, in our case, along with an interlingual translation of language units, we also pay attention to cross-cultural interpretation.

As for the translation of Turkish somatic phraseology into Georgian, despite the many identical phraseological units, we have different units, the exact meaning of which is associated with difficulties. This is because we have such a phraseology, which is given by the same composition of words, but the meanings of the Turkish language and the Georgian language are radically different from each other.

For example, the phraseological unit *Alının damarı çatlamak* (*rupture of the frontal vein*) in Turkish means selfless labor, spending to the end, while the same phraseological unit in the Georgian language is synonymous with loss of conscience, and humanity.

The number of phraseological units associated with the **eye** is quite large in phraseological units of the Turkish language. For example, *Göz açamamak* (*cannot open eyes*) in Turkish means overwork, and in Georgian, it means sleep disturbance. In the Georgian language, *თვალს და ხელს შუა*- between the eye and hand is understood as **between eye and eyebrow** in Turkish (*Gözle kaş arışında*). *Gözü açık gitmek*- *gözü aç* - phraseological units with two different meanings, one means death in one language, and greed in another.

Speaking of somatic phraseology, we mean the arm, leg, head, and torso of a person, and all other parts of the body are their constituent organs. Values cannot be unequivocally attributed to either the positive or negative side since the units associated with the hand and foot are both positive and negative. The hand can do both good and bad things. The foot can take both good and bad steps.

Eli ayağı çözüldü- Eli ayağı gevşedi- ხელ-ფეხი მოუდუნდა, ფეხებში ძალა წაერთვა; *His arms and legs relaxed, his legs lost strength;*

Eli ayağı oldu- მის ხელ-ფეხად გადაიქცა, ყოველგვარ საქმეში გვერდშიმდგომი მისი მარჯვენა ხელი; *One turned into one's hands and feet, One became one's right hand and stood beside him in everything;*

Eli ayağı bağlıdır- ხელ-ფეხი შეკრული აქვს, გასაკეთებელს ვერ აკეთებს, შეზღუდულია; *His hands and feet are tied, he cannot do what he wants, he is limited;*

Eli ayağı boşandı- ხელ-ფეხი წაერთვა, შეეშინდა, გაოგნდა; *One's arms and legs have been taken away, he was frightened, he was confused;*

Eli ayağı buz kesildi- ხელ-ფეხი გაყინა, უმწეო მდგომარეობაში ჩავარდა (მკვდარს დაემსგავსა); *His hands and feet froze, he fell into a helpless state (he looked like a dead man);*

Eli ayađı titrer- ხელ-ფეხი უკანკალებს, (ეშინია); His hands and feet are trembling (he is afraid);

Eli ayađı tutmaz- ხელ-ფეხს ვერ იმორჩილებს, (ძალ-ღონე არ აქვს); He cannot control his arms and legs (he has no strength);

Eli ayađı tutulmuřtur- ხელ-ფეხი გაუკავდა, მოძრაობის უნარი წაერთვა (ხელ-ფეხი წაერთვა); His arms and legs were taken away, the ability to move was taken away (arms and legs were taken away);

The mentioned phraseology confirms our opinion that the hand and foot, taken together to enhance the meaning, express a stronger action. An interesting item is El kiri (dirt of the hands), which means the money in both languages.

Elden çıkarır (ხელიდან უშვებს let one go) phraseological unit in Turkish means to sell, and in Georgian - to lose, the translation of the specified phraseological unit must be given in the correct form and explanation so as not to be misunderstood.

We have paid attention to the following ones ხელისა და კალთის დაკოცნა, კალთაზე შემოხვევა, კალთის სიმაღლე (Eline eteđine sarıldı, Eline,eteđine dođru) The skirt of the lap has always been considered sacred, and the units associated with it are associated with holiness,

religiosity, and respect. Kissing the skirt of the lap is also a sign of respect for the Georgian language. (*Diz çoktu - მუხლი მოიყარა-He knelt* - is discussed in the same context.

In the ranks of somatic phraseologists, we included phraseological units containing the concept of a beard and mustache, which, at first glance, only reflect the appearance, but are of great importance for the culture of these two languages, and, accordingly, the phraseological units associated with them reflect culture and nationality. Georgian saying: I am Georgian and my hat is on me is equivalent to Turkish saying I am Turkish and I have a mustache. In Turkish culture, the mustache and beard have been a factor of dignity, masculinity, and courage since time immemorial, this tradition has survived to this day. A beardless and a person without a

mustache were considered a disgrace, a person who wants to express his truth rather firmly refers to the following phraseological unit *Sakalımı keserim* - I cut my beard. Wearing a beard and mustache is very common in the Georgian language as well. A beard and mustache for men and a headscarf for women are religious, national, and cultural signs of their holiness.

To completely overcome the linguistic and intercultural difficulties between these two countries, it is necessary to create appropriate dictionaries and explanatory manuals (which will explain the analysis of phraseology composed of national or religious terminology from a linguocultural point of view). The format and number of books in different languages do not meet these standards.

“In addition to the small number of dictionaries, unfortunately, it should be noted that most of the existing Georgian-Turkish and Turkish-Georgian dictionaries are mainly in the form of reference books, contain little information about the meanings of words, and are focused on a superficial knowledge of the vocabulary of the language. In many cases, existing dictionaries do not provide a contextual definition of the word, only one or two basic meanings of the word are given, devoid of any illustrative material, elementary morphological information about the word, etc. To meet the needs of the growing market of Turkish language users, these dictionaries require serious improvements taking into account various criteria” (Akhvlediani, 2018: 115).

A manual given only in writing is not satisfactory, because, as we have already said, the sum of the words contained in it does not equal the sum of the final meaning.

In the process of translation, one of the ways for the translator, when direct translation is not possible, is to add an explanation, for example, let's take the phraseological unit "Noah's Ark", to make it known and understandable to the representative of a foreign language when it is used and with what meaning, it is necessary to attach an explanation of who Noah was. And why this phraseological unit is used as a source of salvation, a large space, etc.

The situation is the same in Turkish, the phraseological unit „*Sen derdini Marko Paşaya*

anlat' is translated directly, it is impossible to understand the meaning embedded in it if we do not know who Marko Pasha was and when this phraseological unit is used.

Judging by the mentioned studies, both for the Georgian language and for the Georgians, as well as for the Turkish language, phraseology still plays a big role in everyday life, in literary publications, and even in the opinions of linguists. We often come across episodes where they use phraseological units and through them, they try to express to us what they want to convey. They were also upset by the fact that most of the younger generation does not understand some phraseological units, mainly those phraseological units that are loaded with old culture, ethnicity, customs, and other linguistic and cultural terms.

In everyday life, a large part of the phraseological unit fund is used, although it cannot be said with certainty that each of them is aware of the meaning or meaning of the expression used, or specifically understands that the phraseological unit is being used, for example, *გულის ამოვარდნა, სულის შეკვრა, წელებზე ფეხის დადგმა, თავს ზემოთ ძალა* - Heart-dropping, soul-binding, stepping on the loins, power above the head. However, a native speaker of another language and culture cannot use such expressions if one does not fully master the phraseological fund of this language.

Conclusion

The analysis of the empirical material based on the scientific literature surrounding the research problem gave us the basis for making the following conclusions:

1. As in modern linguistics there is no unified opinion about the linguistic essence of phraseology, the approach to this linguistic event in Turkish and Georgian linguistics is not uniform, and, in some cases, they are mutually exclusive. Phraseologism in the Turkish language under consideration and the Georgian language considered in its opposite aspect is the result of artistic thinking and it should be evaluated and considered as an expression of the spiritual world of the nation.
2. The fact that in contrast languages, despite the differences in their linguistic systems and belonging to different language families, exist as fully equivalent, so synonymous phraseology that arose independently over the centuries, it indicates that the common historical past, similar socio-cultural conditions have influenced the linguistic fund of these nations and also those as in other languages, phraseology in the language reflects the country, culture, way of life, and their disappearance is considered cultural erosion and language loss.
3. The formation of phraseology in the language, in particular somatic phraseology, is a permanent process. It depends on the socio-political and economic situation of the country, on the nation's cultural life, religious or other processes, which are ongoing in modern developing society. To the extent that language development proceeds over time, includes constant changes and innovations. It is known that each phraseology has its own history of origin and establishment, the information encoded in each of them is culturally determined, and its decoding, in some cases, possession of all of the above factors is considered.
4. To the extent that phraseology, coded, in other words, indirectly conveys what is

being said, in addition to implicit information, a large amount of cultural information is also compressed in them, which they often have such deep historical roots that their etymology is difficult to understand even for modern representatives of the language-bearing nation. Their translation is associated with great difficulties.

5. Despite the numerous identical, equivalent and synonymous phraseology in the opposing languages, which, in many cases, are characterized by lexical equivalence and even synonymy, in them, the so-called Untranslatable, that is, phraseological units containing unique lexical units, the meaning of which can be conveyed only by the attached explanation.
6. As we mentioned, the essence embedded in phraseology, the meaning in turn creates conceptual fields, specifically, the meanings associated with somatic phraseology are expressed in both spiritual and material form, different body parts create concepts of different meanings, based on the analysis of which a conceptual grid is created, which is clearly outlined in our research, the existence of common units with the Georgian language and the area of their use is a noteworthy fact when forming a conceptual field.
7. The actual issue of our research is the formation of a conceptual field based on the existing concepts in somatic phraseology. In order to clearly outline the mentioned issue and to research them, we discussed them through graphs, which clearly show, as the native spirit of Turkish phraseology and the culture of a particular ethnos and people, also common units in relation to the Georgian language.

The main findings and results of the thesis are presented in the following

publications:

1. „Türkçe Deyimlerin Yabancıara Öğretimi (Teaching Turkish Idioms To Foreigners)“
8th OCERINT International Conference on Achievement in Education. Turkey, Istanbul.
Conference: INT online ISSN: 2411-183X DOI Number: 10.18769/ijasos 2022
Web: www.ocerints.org, email: intoffice@ocerint.org. <http://ijasos.ocerintjournals.org>.
2. "Comparative analysis of Turkish and Georgian phraseology" "Herald of Oriental Studies".
Volume V. 2022. <https://openjournals.ge/index.php/hos/about>.
3. "Aspects of language nationalization and internationalization based on the lexical material of the Turkish language" "Philological Herald" Volume VI. 2021

<https://openjournals.ge/index.php/philologicalbulletin/issue/view/647/157>

